

Genetické zdroje v chovu králíků

Zájem o zachování neobvyklých, zajímavých, vzácných plemen exotických nebo naopak domácích byl vždy samozřejmou motivací mnoha chovatelů i jejich organizací, často bez ohledu na momentální společenskou nebo ekonomickou situaci. K této motivaci přistupuje i postupné poznávání nezbytnosti ochrany různorodosti druhů a plemen hospodářských zvířat, jako jedné z oblastí ochrany přírody nebo přírodních zdrojů. Nejinak je tomu i v chovech králíků.

Shodou okolností je to na měsíc přesně 25 let, kdy jeden z nejvýznamnějších odborníků doc. Rudolf Šiler z Výzkumného ústavu živočišné výroby v Uhřetěvsi uveřejnil na stránkách Chovatele články k ochraně biologické rozmanitosti v zemědělství a úloze drobného chovatelství v zachování původních plemen různých hospodářských zvířat. O ochraně genetických zdrojů v zemědělství se pak reálně začíná mluvit kolem roku 1995 a v roce 1997 jsou již chovatelům na zachování národních plemen propláceny dotace ze státního rozpočtu.

V uplynulých deseti letech se pak i ze strany běžných chovatelů zvýšil zájem o národní plemena (snad nejen pro dotace), zájem o jejich poznání, zvýšil se i počet publikovaných příspěvků na stránkách chovatelských periodik. V příštích pokračováních chceme na těchto stránkách přinést cyklus věnovaný národním plemenům králíků.

Moravský modrý

Moravský modrý je nejstarším národním plemenem historicky vzniklým na území Moravy. Jeho populace je trvalou a významnou součástí našich chovů králíků se stabilní, početnou a odborně fundovaným kolektivem nadšených chovatelů sdružených zejména ve velmi dobře fungujícím chovatelském klubu.

Vznik, historie a vývoj plemene naplnily v minulém století mnoho stránek chovatelských publikací, zejména pro dlouholeté soupeření tohoto plemene s Vídeňským modrým o přízeň chovatelů. I v Chovateli byla v minulosti publikována rozsáhlá pojednání o vzniku a vývoji z pera ing. Fingerlanda a ing. Sekaniny.

Všeobecně se soudí, že **už před rokem 1890 byli známí velcí modří králíci neznámého původu v chovech chudých tkalců v okolí Svojanova, Svitav a Hynčic (někdy byla tato místa lokalizována na severní Moravu).**

Původ modré barvy těchto zvířat byl uváděn už Kálalem (1908), který se domníval, že „plemenímeli delší dobu králíky výlučně černé barvy, zvede se nám některý kus se srstí popelavě modré barvy, výběrem a zušlechťováním krví černých belg. obrů docílilo se asi během delší doby odrůdy dnes pod jménem modrých obrů známé“. Jaroslav Tvrdý (1941) pak v publikaci Králík moravský modrý píše: „jest nesporné, že jedinci celomodře vybarvení vyskytli se náhodně mezi králíky stájovými...“

Obdobně je diskutováno o velikosti těchto králíků, která je uváděna 4 až 4,5 kg – „pouze, neboť vlivem desetiletí pokrevní plemenitby není dosahováno větší“. Je nutné si však uvědomit, že králík stájový běžný v té době dosahoval 2 až 3 kg, a uváděná velikost v běžných chovech je trochu záhadou.

Rok 1890 je nutno také komentovat: Kálal (1908 – Králík, jeho odrůdy, význam národohospodářský a pomůcky k povznesení nejmladšího hospodářského odvětví) píše: „Německý odborný spisovatel P. Wahlich praví o tomto typu králíků, že jest domovem v severní Moravě a zvláště mezi tkalci v okolí Svojanova chov jeho velice rozšířen a to

alespoň již od 30 let.“ To by ovšem posouvalo podle mého soudu dobu vzniku až k roku 1830 a je pro mě otázkou proč tato tvrzení nebyla v minulém století zmiňována.

Podobně Čeněk Pechor (1923 – Chov králíka v hospodářství a jeho význam) cituje německé autory, že „modří moravští králíci již od 25 let byli na Moravě chováni“.

Znalosti o chovu králíků se do našich zemí dostávali (i) během přesunů vojsk během 19. století počínajíc napoleonskými válkami po válku prusko-francouzskou (1866). Je možné, že se v tomto období dostali i předchůdci velkých modrých králíků, jejichž ustálená populace pak dala vznik moravskému modrému už v průběhu 19. století.

Tuto domněnku podle mého soudu podporuje i existence belgického plemene Modrý ze sv. Nikolase (to je městečko ve východních Flandrech). Dnes je zařazen do evropského vzorníku, exteriérem (fotografie) až nápadně připomíná našeho Moravského modrého, byť se dá úspěšně pochybovat o výměně zvířat mezi Moravou a Flandrami za posledních 100 let.

Toto plemeno v barvě světlé modři, ideální hmotnosti 5,5 až 6 kg a délkou uší 14 až 16 však na evropských výstavách v posledních desetiletích nebylo vystaveno, takže jsme je porovnat vedle sebe s Mm nemohli.

Kolem roku 1900 z něho byl vyšlechtěn králík plemene Beveren – rovněž původně v světle modré barvě, nyní hmotnosti 3,5 až 4,5 kg a délkou uší 11 až 12 cm a charakteristického tvaru těla – mandolíny (evropský vzorník). Chován je i v severní Americe ve hmotnosti až 5,5 kg.

V USA vznikl počátkem 20. století (první oficiální standard z března 1917) z modrých králíků (převážně vídeňských) americký modrý (hmotnost 4,5 až 5,5 kg) a soudě podle fotografií je exteriérově podobný našim Mm.

Soupeření Mm s Vídeňským modrým bylo v minulosti věnováno prostoru mnoho, dnes je zcela jasný rozdíl v původu, vývoji i současném exteriéru těchto plemen (pro srovnání foto špičkového samce současného německého chovu). K původu Vm pro zajímavost – odhadnete vzdálenost ze Svojanova do Vídně? ...Je to 192 km – i to spíše nahrává možnosti podílu moravských modrých králíků na vzniku Vm.

Vývoj Moravského modrého králíka nemohl být jednoduchý a přímočarý, v začátcích jeho moravští chovatelé bojovali o jméno, zkratka MO znamenala „modrý obr“ i „moravský obr“. V roce 1940 bylo dokonce dost nešťastně sborem soudců povoleno křížení s Vm (s podmínkou hmotnosti nad 4 kg), to ale zřejmě vývoj výrazně neovlivnilo.

V roce 1935 totiž proběhla rozsáhlá diskuse nad směrem šlechtění – zvítězil protáhlejší větší rámec a ocelověmodrá barva (v poslední době zmiňovaná regenerace v tomto roce byla spíše ujasněním chovného cíle a standardu) a plemeno se po druhé světové prosazuje v našich chovech výrazněji.

Prvním pokusem o klubovou organizaci byl už v roce 1909 pražský klub chovatelů belgického a modrého obra, po několika letech však modrý vypadl i z názvu a chovatelé se více věnovali českému strakáči. Další a velmi významným byl Klub chovatelů králíka moravského modrého králíka založený v roce 1942, předsedou byl zmiňovaný Jaroslav Tvrdý z Brodku u Přerova. Ve válečných letech byl jedním z nejchovanějších plemen, v roce 1942 bylo registrováno 13 199 mláďat (uváděno je 67 Vm ve stejném roce). V roce 1949 se konala národní výstava v Brně, kde bylo již vystaveno 116 Mm.

Tak se již dostáváme prakticky i počty vystavených králíků do současnosti. V roce 1970 je založen Klub chovatelů v dnešní podobě. Se jmény chovatelů z této doby se můžeme setkávat dodnes – prvním jednatelem byl Oldřich Průdek z Rakvic, Jaroslav Klika nebo Jan Ježek jsou aktivními šlechtiteli dodnes.

Dnešní Moravský modrý je plemenem, na které mohou být jeho chovatelé a zejména členové Klubu hrdí, byla naplněna původní myšlenka chovu samostatného, velkého modrého králíka s velmi dobrými užitkovými vlastnostmi. Velmi dobře se podařilo odlišit Mm od Vm, použití přilítí krve Vm nebo jiného plemene (např. BO) v posledních čtyřiceti až padesáti letech bylo velmi minimalizováno a Mm považují za nejpůvodnější (a nejčistší) národní plemeno.

Rozšíření Mm je možno doložit přehledem počtů králíků vystavených na národních výstavách mladých králíků od roku 1971. Porovnání počtů na jednom typu výstav v tradiční době, bez významějších vlivů které přinesl společenský vývoj, je velice zajímavé a dokládá stabilitu populace a zájmu chovatelů o toto plemeno.

Přehled počtu vystavovaných králíků Mm na některých Národních výstavách mladých králíků v r. 1971 až 2007

Plemeno	rok	1971	1979	1986	1989	1993	1997	2001	2007
Moravský modrý		120	177	204	198	108	93	132	140
Celkově vystaveno králíků		2145	3949	4761	3897	3342	3965	4608	4543

O oblíbenosti plemene svědčí i počty vystavovaných Mm na EV Brno 1998 a Praha 2004, velmi vysoko můžeme hodnotit i účast na **EV Lipsko 2006, kdy 26 králíků šesti chovatelů bylo velmi důstojnou reprezentací** na nejvýznamějším chovatelském klání posledních let.

Dnešní stav šlechtění exteriéru plemene zcela odpovídá chovnému cíli a standardu. Většina králíků bez problémů dosahuje optimální hmotnosti, která u špičkových zvířat by měla být kolem 6 kg. Větší zvířata (k sedmi kilogramům) však už působí hrubším a neharmonickým dojmem, ke šlechtění je však vhodné jejich využití.

Tvar a typ jsou pozice vykazující v posledním desetiletí významné zlepšení. Šlechtitelskou prací byl zlepšen tvar zadní partie, u samic byl omezen výskyt výraznějších laloků. Většina králíků se prezentuje širokým mohutným a dlouhým tělem, dostatečně výraznou hlavou a silnými ušními boltci s délkou kolem 14 až 15 cm. Poněkud slabším místem jsou hrudní končetiny, přáli bychom si silnější, lepší postoj a nášlap.

Rezervy jsou i v kvalitě srsti, u části králíků je delší nebo naopak kratší, což působí velmi rušivě. Rovněž hustota by měla být větší. Je vhodné si však uvědomit, že i v chatakturu, hustotě a pružnosti srsti jsou rozdíly mezi Mm a Vm a ty bychom měli zachovávat.

O barvě bylo hodně popsáno, dnes nikdo nepochybuje o správnosti světlejší, ocelově modré barvě srsti moravského modrého. Přesto je stálým tématem pro selekci a šlechtění, odstínové odchylky se v menší míře stále objevují. Tmavší odstín připomínající Vm je v podstatě minimalizován. Dnes je častější příliš světlý, šedavý odstín, který je rovněž nežádoucí. Významější vadou je nerovnoměrnost barevného odstínu, melírování na zádi, výskyt světlých pesíků v základní barvě nebo prosvětlení lemu uší.

Podsada byla v podstatě bez problémů, u části zvířat bývala světlejší, což není tak výraznou vadou. V posledních třech letech se však začala objevovat výraznější nerovnoměrnost barvy podsady, u části zvířat je možno vidět až náznak světlejší mezibarvy zejména na zádi králíka a to už je závažnější. Příčinou může být prosazování divokého faktoru, v minulosti „přilítého“ do genotypu. Ostranění tohoto znaku bude úkolem Klubu v nejbližších letech.

Oblíbenost moravského modrého byla a je podmíněna i **užitkovými vlastnostmi** v chovech běžných chovatelů, přizpůsobením podmínkám prostředí a zejména krmivovým možnostem.

Přestože velká plemena nejsou všeobecně považována za vysloveně užitková, často je zmiňována velká spotřeba krmiva, nižší výtěžnost a hrubší maso, je užitkovost moravských modrých vysoce hodnocena. To bylo potvrzeno i v seriózním zsledování.

Už v 80. letech doc. Mach z tehdejší Vysoké školy zemědělské vyhodnotil plemeno Mm jako jedno z plemen velmi vhodných pro produkci masa a k užitkovému křížení, kombinace MO x Fs byla tehdy vyhodnocena jako křížení poskytující největší produkci masa na vrh ve srovnání se všemi plemeny a kombinacemi křížení běžných masných plemen králíků.

V současné době jsou například na Slovensku výzkumně používáni samci Mm k zhodnocení možnosti produkce brojlerů králíků a výzkumu heterozního efektu při křížení králíků.

Součástí vyhodnocení národních plemen zařazených v genetických zdrojích je zhodnocení užitkových vlastností. V tomto srovnání moravský modrý vykazuje vyjíměčně příznivé výsledky.

Ve standardních podmínkách sledování (kontrolované, klimatizované prostředí, krmení krmnou směsí ad libitum) dosahuje hodnot (viz tabulka) srovnatelných s produkčními králíky, což je překvapivé (a v rozporu s dosud všeobecněji platnými údaji) v případě nízké spotřeby krmiva na kilogram přírůstku, příznivé jatečné výtěžnosti a vysokého podílu hřbetu a stehen z jatečného trupu. Polovina králíků přesáhla hmotnost 3 kg ve 3 měsících, denní přrůstek až 48 g a konverze krmiva kolem 3 kg. O výsledcích porovnání užitkovosti plemen králíků v genetických zdrojích přineseme samostatný článek.

Výsledky sledování užitkových vlastností Mm:

hmotnost na začátku výkrmu	834g
hmotnost na konci výkrmu	2844g
průměrný denní přírůstek ve výkrmu (42. až 91. den)	41,02g
jatečná výtěžnost	61,45 %
podíl stehen a hřbetu	56,13 %
spotřeba krmiva na kg přírůstku	3,35

(Výsledky byly získány při řešení výzkumného záměru MSM 6046070901)

V roce 1997 byl Moravský modrý zařazen spolu s dalšími pěti národními plemeny do genetických zdrojů a od této doby směřuje každoročně určitá částka (zpravidla do 200 Kč – což je spíše symbolický příspěvek na chovné zvíře) na podporu chovu přímo chovatelům. V roce 1997 vylo zařazeno do GZ 38 chovů se 300 ks, v roce 2007 je to 23 chovů s 250 králíky. Počty registrovaných mláďat v letech 2000 až 2007 jsou uvedeny v tabulce. Je zřejmé, že populace Mm je stabilní a nehrozí jí významnější pokles. Musíme za tím vidět denní trpělivou práci mnoha chovatelů i velmi významný podíl práce chovatelského klubu.

Stav registrace Mm v Centrální plemenné knize králíků ČSCH v letech 2000 až 2007

Plemeno / rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Moravský modrý	1034	1198	1228	1072	1080	1074	986	999

Moravský modrý je zřejmě nejčennějším plemenem našeho původu, zasloužily se o to generace prostých chovatelů na moravském i českém venkově po dobu více než sta a možná až téměř 200 let. Jeho čistě modrá barva, harmonické líbivé tvary a skromnost se staly trvalou součástí našeho chovatelského kulturního bohatství a je na současné chovatelské generaci posunout jeho kvalitu i rozšíření dále.

Český albín

Dalším původním plemenem zařazeným do genetických zdrojů je Český albín. V posledních letech je mu v našich chovech, výstavách i na těchto stránkách věnována zasloužená pozornost přesto, že ani jeho vývoj nebyl úplně jednoduchý.

Českého albína vyšlechtil prof. dr. Josef Žofka z Kladna po první světové válce za použití divokých králíků, moravských modrých a bílých belgických obrů, některé prameny (i samotný šlechtitel) uvádějí obecnější popis šlechtění – křížení divokého králíka s domácími plemeny. Je třeba připomenout, že kromě zmíněného obra se v době vzniku z albínů choval pouze hermelín a bílí už byli jen ruští a modroocí vídeňští. Je zajímavou skutečností, že v úplně stejném období za oceánem v USA vznikají podobná plemena – bílá s užitkovými ambicemi – kalifornský a novozélandská bílý. Ta k nám však byla dovezena poprvé až v polovině šedesátých let (1965 – 66) při zakládání prvních faremních chovů králíků.

Prof. Žofka poprvé vystavil své albíny poprvé v roce 1928 na výstavě v Kročehlavech, další tři roky trvalo jeho úsilí o uznání a vytvoření standardu. Přeci jen nebyl ve středu králíkářského dění a jisté společenské vztahy s funkcionáři zřejmě způsobily, že český albín byl uznán až roku 1931.

Cílem chovu bylo získat králíka albína střední velikosti s kvalitní kožešinou, která byla hledanou surovinou pro nejširší kožešnické použití. Ani vývoj chovu českého albína nebyl jednoduchý. Často byl srovnáván s Vídeňským bílým modrookým, popisy ve vzornících až do roku 1966 uvádějí jedinou odlišnost barvu očí, dnes úsměvně působí záměny fotografií králíků i ve vzornících – během několika let se na stejné fotografii změnil ČA v Vbm.

Během let 2. světové války nebyl ČA zařazen mezi hospodářská plemena, nebyl vystavován ani bezprostředně po válce a nebyl dokonce zařazen ani do prvního poválečného vzorníku (1946) s odůvodněním, že již není chován. V následujícím vydání (1952) již zařazen je stejně jako ve vzornících následujících, přesto odkaz na exteriér vídeňského králíka není možno považovat za nejsprávnější.

Dalším kritickým obdobím je období po roce 1965, kdy byli poprvé dovezeni Nb, v roce 1966 byli poprvé (byť poněkud zmatečně) zařazeni do vzorníku a vlivem nedostatečného rozlišení těchto dvou albinotických plemen i módnosti Nb docházelo k promíšení populace ČA s Nb. Naštěstí již následující vzorník (1973) tato plemena oddělil zřetelně, úsilí chovatelů dostalo jasný šlechtitelský směr určený již zakladatelem plemene a zejména působení chovatelského klubu (byť jsou čas od času vedeny diskuse o některých detailech) vede toto plemeno k jednoznačné diferenciaci populace českého albína od ostatních bílých plemen u nás chovaných, zejména od představitelů novozélandských bílých.

Zde je nutno ovšem upozornit na nejednotnost populace Nb, která i pro celosvětové rozšíření není uniformní. Směr šlechtění králíků pro výstavní účely organizovaných chovatelů ve střední Evropě je diametrálně odlišný od produkčních užitkových populací - to je situace, která by si vyžádala seriózní porovnání a rozbor. Ovšem právě exteriér, který charakterizuje českého albína je možno považovat v zásadě za fenotyp užitkového, univerzálního králíka k efektivnímu chovu (to můžeme pozorovat na fenotypu exteriéru užitkových, zpravidla bílých hybridů).

V této souvislosti jen **několik poznámek k exteriéru českého albína:**

Kvalitní srst je považována od vzniku ČA na prioritní znak a součást chovného cíle. Srst je kolem 3 cm dlouhá, dostatečně hustá, musí být pružná, se zdravou strukturou na pohmat – ani jemná, ani hrubé pesíky. Barevný dojem musí být čistě bílý, zejména pesíky mají vykazovat stříbrný, třpytivý nádech. Někdy se vedli poměrně vášnivé diskuse o této charakteristice, nepochybuji ale o její správnosti, i to je odlišnost od jiných albinotických plemen.

Hlava je dalším charakteristickým znakem ČA, jednoznačně plemeno odlišující od jiných bílých plemen – belgického obra albína, novozélandského bílého nebo vídeňského bílého. Každé z těchto plemen má naprosto charakteristické utváření hlavy jak samců, tak samic (samozřejmě u typických představitelů plemen) – mohutnost, šířku v nose i čele, profil, klabonos, umístění očí a v důsledku toho všeho celkový vzhled a výraz, jehož detaily se obtížně popisují. Český albín by měl mít oproti ostatním jmenovaným plemenům hlavu jemnější (charakteristicky utvářenou podle pohlaví tj. samci mohutnější než samice), v nose zpravidla mírně užší, jen s lehce naznačeným klabonosem. Celkový dojem musí být kompaktní a ušlechtilý. Cílem rozhodně není mohutnost hlavy na exteriér prošlechtěných Nb. Uši mají tvořit s hlavou vyvážený celek, optimální délka je kolem 12,5 cm, ušní boltce široké, otevřené, pevné, nemají být ani tenké ani silné a výrazně osrstěné (zejména pokud by byly krátké - kolem 11cm). Rovněž délka nad 13,5 cm není žádoucí, může to svědčit o vlivu velkého plemene v minulosti použitého ke křížení.

Tělo českého albína by mělo být další prioritou a výrazným plemenným znakem charakterizujícím albinotická plemena. Mohutný, dostatečně dlouhý, kompaktní trup s prostorným a hlubokým hrudníkem, břichem i pánví dává předpoklady pro vysokou užitkovost, první řadě pro optimální hmotnost (růst i plodnost), která by měla být kolem 4, 50 až 4,80 kg.

Vyšší ušlechtilý postoj byl vždy součástí požadavků na české albíny, je to i určitý projev temperamentu a měli bychom k němu přihlížet při výběru chovných zvířat a při posuzování na výstavách. Zcela nevhodný je nízký až plazivý postoj králíků na stole.

Užitkové vlastnosti českého albína (na rozdíl od většiny chovaných čistokrevných plemen) nebyly od prvopočátků druhořadé a tak se u tohoto plemene vždy uvádějí velmi dobré růstové schopnosti i výborná plodnost a mateřské vlastnosti králic. Vysoká užitkovost je uváděna i současně, např. článek manželů Bukovských v Chovateli 5/2008, kteří dosáhli na své Zoofarmě u pěti vrhů průměru 2 642 g živé hmotnosti ve třech měsících věku.

Během vyhodnocení užitkových vlastností národních plemen zařazených do genetických zdrojů potvrdil český albín užitkové vlastnosti, které jsou překvapivě (pokud králíky srovnáváme v naprosto identických podmínkách ustájení a krmení) prakticky srovnatelné i s užitkovými hybridy zahraničního původu - denní přírůstky na úrovni 38 g ve výkrmu do 90 dnů věku (jednotlivá zvířata dosáhla až 45 g), jatečná výtěžnost přes 60%, podíl zadní partie přes 52 % nebo konverze krmiva kolem 3,3 až 3,4 jsou výsledky velmi zajímavé.

V minulosti byl u ČA popisován výskyt žlutého tělního tuku, v tomto sledování nebyl tento nežádoucí znak zjištěn u žádného králíka.

Základní zjištěné hodnoty ČA (průměr z 20 vykrmovaných mláďat do 90 dnů věku)

Počáteční hmotnost g	846
Hm. na konci výkrmu g	2733
Denní přírůstek g	38,52
Denní spotřeba krmiva g	134,4
Konverze krmiva kg	3,41
Hmotnost před porážkou g	2616
Jatečná výtěžnost %	60,46
Podíl zadek/JOT %	52,72
Podíl ledv. tuku %	1,64
Podíl kůže %	16,22

(Výsledky byly získány při řešení výzkumného záměru MSM 6046070901 na Katedře speciální zootechniky Fakulty přírodních a potravinových zdrojů České zemědělské univerzity)

Plodnost českých albínů je možno hodnotit rovněž velice dobře. Např. v roce 2007 dosáhl průměr narozených mláďat u 157 králic v genetických zdrojích téměř 7,2 na vrh (nejvyšší počet ze sledovaných plemen), z nichž bylo přes 95% odchováno.

V roce 1997, kdy byla zahájena soustavná práce v genetických zdrojích králíků, bylo do tohoto programu zařazeno 26 chovů se 166 králíky, v současnosti je to 22 chovatelů se stavem asi 220 chovných zvířat, poměr pohlaví je v těchto chovech 1 : 2. Na samici je ročně registrováno kolem 7 mláďat. Počty registrovaných mláďat (stabilní počty registrovaných pouze s běžnými meziročními výkyvy) a počty vystavených králíků na některých národních výstavách mladých králíků od roku 1972 (zřetelný nárůst vystavovaných ČA v posledních letech) uvádíme v tabulkách.

Současný stav chovů, rozšíření a kvalita králíků i jejich užitkové vlastnosti jsou výsledkem práce generací chovatelů, ale i klubových funkcionářů, z nichž chci vzpomenout kromě prof. Žofky alespoň tři: zakladatele Klubu (v roce 1966) Antonína Nováka z Nesvačil, bývalého dlouholetého předsedu a nadšeného šlechtitele Václava Dorůžku z Chlístova a předsedu současného ing. Antonína Štětka z Hostivic.

Výsledky českých albínů dávají předpoklady pro rozvoj tohoto plemene i do budoucnosti a jeho případné širší mezinárodní uznání.

Stav registrace ČA v Centrální plemenné knize králíků ČSCH v letech 2000 až 2007

Plemeno / rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Český albín	715	881	865	944	900	792	915	908

Přehled počtu vystavovaných králíků ČA na některých Národních výstavách mladých králíků v r. 1971 až 2007

Plemeno rok	1971	1979	1986	1989	1993	1997	2001	2007
Český albín	42	27	51	45	30	35	56	114
Celkově vystaveno králíků	2145	3949	4761	3897	3342	3965	4608	4543

Český luštič

Dalším domácím plemenem zařazeným do genetických zdrojů je český luštič, plemeno vzniklé již záměrným křížením původních plemen s jasným cílem v době téměř současné – od jeho uznání letos uplyne padesát let a jistě bychom našli pamětníky počátků jeho šlechtění.

Českého luštiče vyšlechtil Václav Pém z Dolan u Kralup v letech 1954 až 1959 z králíků kamzičích a marburských, plemeno bylo uznáno v září roku 1959. Na šlechtění se významně podílel ing. Jaroslav Fingerland, nejvýznamnější český králíkářský genetik druhé poloviny minulého století, který poskytl genetický plán postupu křížení a dalšího šlechtění. Inspirací mu byly zřejmě i údaje o šlechtění tzv. dahlemského prubíře, neboli pískového králíka, který vznikl zásluhou profesora Nachsheima ve třicátých letech v univerzitním ústavu v Berlíně, ale jež nebyl v běžných chovech nikdy chován a zanikl.

Přes velmi rychlé uznání do českého vzorníku neměl ani český luštič jednoduchou cestu do českých a moravských chovů králíků. Ještě deset let po uznání píše ing Fingerland v publikaci Chováme králíky (1969): „*Tento králík se u nás chová jen ojedinele*“, a jediným chovatelem uváděn pouze samotný šlechtitel Václav Pém. Tato situace určitého nezájmu o českého luštiče

trvala až do poloviny sedmdesátých let, kdy se ho ujali moravští chovatelé, jmenovitě Karel Zouhar z Brna a Blahoslav Stejskal ze Želešic, kteří v tomto období (1977) založili chovatelský klub. Dalším významným propagátorem až do dnešních dnů je ing. Břetislav Hanák z Dubňan.

Cílevědomě, na vysoké odborné úrovni tento malý kolektiv chovatelů „rozjel“ klubovou plemenářskou práci pro rozvoj a rozšíření českého luštiče, která přinesla už počátkem osmdesátých let ovoce v podobě několika šampionů na tehdejších mezinárodních výstavách Interkanin (například mezinárodní šampion v Budapešti 1982) zejména zásluhou Blahoše Stejskala. To mělo pozitivní dopad nejen na rozšíření domácí, ale je možno se domnívat, že se tato zvířata stala inspirací pro šlechtění v tehdejší NDR a později v NSR, kde byl separátor uznán až v roce 1989. Za zmínku stojí i úspěšná reprezentace českého luštiče na první skutečně evropské výstavě v Zuidlarenu, byť pod názvem separátor.

Existence podobných plemen v různých zemích (v tomto případě separátora v německém i evropském vzorníku nebo plemene beige ve Velké Británii a Nizozemí) není neobvyklá u všech druhů domácích a hospodářských zvířat a nemělo by být na překážku domácímu rozšíření plemene. Odlišnosti mezi těmito plemeny jsou v živé hmotnosti, plemenném typu, ale i v detailech odstínového projevu barev srsti. To pak v souhrnu vytváří jedinečnost plemene, přestože se nezavěšenému pozorovateli mohou zdát odlišnosti nevýznamné, zejména pokud je poukazováno (poněkud zjednodušeně) na naprosto stejný genotyp.

Základní genetická konfigurace (Abcdg), podmiňující „luštící“ genotyp založený na recesivních alelách tvořících základní charakteristiku zbarvení králíka, vytváří žlutavě pískové zbarvení srsti se stínováním na určitých místech. Musíme však předpokládat existenci dalších modifikujících genů a jejich alel, podmiňující odstínové odchylky základní barvy i výraznosti znaků, které se projevují na místech kamzičích znaků.

Při popisu exteriéru a zejména **barvy srsti** se musíme vrátit k původnímu popisu českého luštiče ze šedesátých let z pera ing. Fingerlanda(1969):

Český luštič má barvu žlutou s mírně šedavým nádechem, jeho barva se dá přirovnat k barvě říčního písku, podsada je červenavě žlutá, na bříše světlejší až krémově žlutá. Obdobně původní vzorník z roku 1966 (jedna z reprodukováných černobílých fotografií je právě z tohoto vzorníku) charakterizuje barvu srsti - „je na celém těle žlutá se světle šedým nádechem připomínajícím barvu písku, světle šedý nádech je více znatelný na hlavě a uších, spodině těla a na bocích“. Postupně během desetiletí dochází k zvýraznění těchto barev, takže vzorník z roku 1994 (opět z pera ing. Fingerlanda) podobně jako vzorník platný uvádí: *„barva krycího chlupu je po celém těle špinavě žlutá s jemným šedomodrým nádechem (závojem), na hlavě, uších, bříše a na bocích těla je šedavě modrý závoj nejvýraznější“.*

V této souvislosti se domnívám, že charakteristika barvy i samotné genetické založení barvy (modifikující faktory) jsou u separátora podstatně odlišnější, než je obvykle uvažováno. K šlechtění byl u našich sousedů použit i králík havanský - podle mého soudu jedno z nejlíbivějších, typově a tvarově nejdokonalejších plemen na německých výstavách, což se odrazilo i na exteriérových vlastnostech tohoto plemene. Celkově příliš červenohnědá základní barva, intenzivně modré znaky a často modravá podsada však českému luštiči nesvědčí, mnohdy je možno taková zvířata charakterizovat jako modré madagaskarové. S použitím tohoto plemene, nejen pro typ malého plemene a nižší hmotnost, je nutno postupovat velmi opatrně. Přesto je v našich chovech, vzhledem k dostupnosti a rychlému účinku, přilítí krve separátora poměrně časté.

Obtížnější, delší, ale originálnější cestou je získání nových nepříbuzných linií českého luštiče (které je vzhledem k početně omezené populaci nutné), v regeneračním chovu za využití původního postupu tj. křížením králíka durynského a marburským. Členové klubu vyzkoušeli i další plemena v kombinaci s Du (namísto marburského - přeci jen je dnes problematický v typu i tvaru, nemluvě o nevhodné hmotnosti) byl využíván moravský modrý,

modrý rex, nověji i vídeňský modrý nebo zemplínský. Při regeneraci je nutno zdůraznit tři hlavní aspekty v každém směru šlechtění:

1. **Barva krycí srsti**, tak jak byla popisována výše, je základem – celkově jemná, pastelově písková, pouze s lehkým, šedomodrým závojem.
2. **Optimální hmotnost** kolem 3,7 až 3,9 kg předpokládá optimální rozvoj typových vlastností (rozmezí na plný počet bodů v pozici hmotnost je 3,5 až 4,25 kg).
3. **Typičnost těla, hlavy a uší** musí odpovídat střednímu plemeni (délka a šířka těla, síla končetin) a uvedené optimální hmotnosti, včetně délky uší v rozmezí 11-12 cm. Pozor na králíky s jemným typem a nízkou hmotností, kteří se vyskytují poměrně často. Méně obvyklí jsou velcí, dlouzí a případně hrubší králíci, jejichž využití může být ovšem někdy při šlechtění přínosem.

Dávno pryč jsou doby, kdy platilo tvrzení, že vzhledem k speciálnímu charakteru tohoto plemena nejsou typ těla, hlavy nebo délka uší pro posuzování podstatné. Líbivý exteriér, typ a tvar v optimálním projevu jsou u každého plemene základem chovatelských úspěchů.

Užitkové vlastnosti nebyly u českého luštiče nikdy předmětem šlechtění, zájem chovatelů byl vždy soustředěn na exteriérové znaky (to samozřejmě platí i pro další plemena). Spíše působil přírodní výběr (ten funguje vždy a v každém chovu) a po generace přirozeně upevňované vlastnosti jsou pevně zakotveny v charakteristice plemene. Chovatelé oceňovali přizpůsobivost běžným chovatelským podmínkám, využití tradičních objemných krmiv, často je poukazováno na velmi dobrou plodnost a kvalitu masa při velmi malém podílu kůže na jatečném králíku. Intenzita růstu nebyla nikdy přesně hodnocena, měsíční přírůstky králíčat jsou nižší, přesně jak to odpovídá hmotnostní kategorii i „vzorníkovým“ přírůstkům.

V rámci ověřování vlastností národních plemen králíků byly v sedmítýdenním výkrmovém testu za standardních podmínek vyhodnoceny následující základní parametry masné užitkovosti:

Základní hodnoty masné užitkovosti ČL

Živá hmotnost před porážkou g	2486
Denní přírůstek ve výkrmu g	31,77
Denní spotřeba krmiva g	102
Konverze krmiva kg	3,78
Jatečná výtěžnost %	61,96
Podíl zadek/JOT %	52,86
Podíl ledv. tuku %	3,70
Podíl kůže %	16,05

(Výsledky byly získány při řešení výzkumného záměru MSM 6046070901 na Katedře speciální zootechniky Fakulty agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů České zemědělské univerzity).

Plodnost českých albínů je rovněž hodnocena dobře, je ve středu mezi plemeny genetických zdrojů. Například v roce 2007 dosáhl průměr narozených mláďat u šedesáti králíků v genetických zdrojích 5,64 na vrh, odchováno bylo 5,26 králíčete. V průměru je na každou králíci registrováno téměř šest králíčat ročně (celkově v roce 2007 352 mláďat).

Stav populace českých luštičů v genetických zdrojích: V roce 1997, kdy byla zahájena soustavná práce v genetických zdrojích králíků, bylo do tohoto programu zařazeno 12 chovů s 80 králíky, nyní jsou to počty prakticky totožné. Populace českých luštičů je po Ččp početně

nejmenší mezi plemeny genetických zdrojů a stojí za uvážení, co dalšího dělat pro její rozšíření. Počty registrovaných mláďat jsou však stabilní, s mírně vzestupnou tendencí, přesto však poměrně nevýrazně reagující na poskytované dotace.

Počty vystavených králíků na některých národních výstavách mladých králíků od roku 1972 rovněž ukazují na setrvalý stav – například totožný počet ČL vystavený v roce 1979 a 2007.

Udržení stability a kvality takovéto populace čistokrevného plemene není vůbec jednoduché, postupné rozšíření a zkvalitnění je věcí malého kolektivu obětavých chovatelů, kterým je třeba vyslovit uznání a popřát mnoho štěstí, ale i podpory do dalšího chovu.

Stav registrace ČL v Centrální plemenné knize králíků ČSCH v letech 2000 až 2008

Plemeno / rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Český luštič	272	176	145	242	239	340	338	352	

Přehled počtu vystavovaných králíků ČL na některých Národních výstavách mladých králíků v r. 1971 až 2007

Plemeno rok	1971	1979	1986	1989	1993	1997	2001	2007
Český luštič	0	42	48	37	30	33	53	41
Celkově vystaveno králíků	2145	3949	4761	3897	3342	3965	4608	4543

Moravský bílý hnědooký

Nejmladším národním plemenem zařazeným do genetických zdrojů králíků je moravský bílý hnědooký, od jehož uznání letos uplyne 25 let. Vzhledem k tomu, že ve světě (alespoň pokud máme informace) není chováno plemeno podobného exteriéru, je možná tím nejoriginálnějším českým a moravským příspěvkem v chovu králíků.

Historie šlechtění je ještě delší, na základě publikací ing. Fingerlanda v roce 1971 se chovatelé v organizaci v Otaslavicích na prostějovsku (nejznámějšími chovateli pak byli manželé Rolencovi z Vrahovic) inspirovali k zahájení křížení s cílem vyšlechtit bílé, hnědooké, nenáročné plemeno králíků. V roce 1972 tento kolektiv získal a sestavil devět kmenů 1.3, samci vždy činčily malé a samice stříbřité žluté. Ve druhé generaci křížení se již objevila bílá mláďata, to ale byl stále samý začátek plemene, které bylo poprvé předvedeno na brněnské celostátní výstavě v roce 1975 (byť pod názvem „vídeňský králík hnědooký“).

Nutno ještě vzpomenout, že v šedesátých letech minulého století byl šlechtěn „východočeský hnědooký králík“ jako masné plemeno – jeho nejznámějším patronem byl Jan Dvořák z Třebovic. Nikdy však nebylo uznáno ani chováno v širším měřítku a zcela zaniklo.

Zcela zásadní podíl na šlechtění, propagaci a uznání v roce 1984 měl další z chovatelských velikanů ing. Antonín Sekanina z Telnice, okolí Brna se stalo rovněž jedním z center chovu, v Rajhradě byla uspořádána první speciální výstava a založen Klub chovatelů králíků (1987). Od počátků chovu se poměrně úspěšně podařilo naplňovat i mezinárodní ambice tohoto plemene, v osmdesátých letech například získal titul mezinárodní šampion na Interkanin 1986 Boženou Rolencovou, nebo úspěšné předvedení kolekce na evropské výstavě v Zuidlarenu Jiřím Jahodou. Přesto mezinárodnímu rozšíření a účinnější propagaci jsme ještě cosi dlužni (chybí např. početnější účast na evropských výstavách – letos v Nitře by to mělo být lepší).

Každé plemeno, každý barevný ráz má svá specifika, někdy je nesnadné přijít na kloub různým jevům nebo problémům, je obtížné hledat příčiny a východiska. V případě

moravského bílého vzhledem k poměrně přehledné historii chovu, si dovolím několik dosud nepublikovaných tvrzení.

Prvotním cílem tohoto šlechtění bylo dosažení zvláštního **exteriéru** – bílé barvy srsti a hnědým okem ve spojení s atraktivním typem malých plemen jakým disponuje Čm. První plemenným znakem jsou tedy barevné znaky srsti **podmíněné základním genotypem**. Že dosažení čistě bílé barvy srsti není jednoduchým úkolem, dokládají samotná zvířata, jejich výstavní výsledky, ale i množství odborných článků a diskusí o genotypech a jejich postupných změnách ve vzornících, o barvě drápů nebo o výskytu albinů (dané podle mého názoru snahou o vylepšení exteriéru použitím některého albinotického plemene o čemž se cudně mlčí) v populaci. Standard plemene je však jasný, bílá barva je jednoznačná a záleží jen na výběru a chovatelském umu, jak dokonalá zvířata v chovech a na výstavách uvidíme.

Další zásadní oblastí je **tvár a typ** – ani zdaleka bezproblémová skupina znaků tohoto plemene, zejména porovnáme-li populaci Mbh s plemenem vzniklým ve stejném období (někteří autoři připomínají souběžné šlechtění obou plemen i na prostějovsku) ze stejných zakladatelů – Čm a Sž, tedy českým černopesíkatým. Ten se dlouhodobě jevil a jeví jako typově (hlava, uši, tělo) ale i tvarově (zejména utváření zádě) vyrovnanější, kvalitnější a líbivější. Zde se můžeme domnívat, že zakládající populace, zmíněných devět kmenů 1.3 (i pro tuto početnost) nepřinesla do základů tak optimální typ a tvar, na kterém by bylo možno *bezproblémově* šlechtit nové plemeno. S tímto dědictvím zakladatelů (používám termín genetická setrvačnost) se chovatelé Mbh „perou“ dodnes, byť jsou již některé velmi kvalitní a prošlechtěné chovy.

Základem exteriéru je rámec, **hmotnost** plemene, i tady můžeme vidět vývoj šlechtění Mbh, který ovlivňuje populaci dodnes. Původním záměrem byl chov malého nenáročného plemene, tomu odpovídal i výběr typicky malých rodičovských plemen – Čm a Sž. Záhy po uznání, koncem osmdesátých let chovatelé zjišťují, že nastavená hmotnostní stupnice není optimální, řada králíků přerůstala limit 3,25 kg, po roce věku chovná zvířata dosahovala údajně až 3,8 - 4 kg. Výběr chovných zvířat byl zprvu směřován k zachování rámce malého plemene, ale následně se začíná uvažovat o posunutí hmotnosti do skupiny středních plemen, s optimem na plný počet bodů 3,3 až 4 kg. Jedním z uvažovaných motivů bylo i zvýšení atraktivnosti plemene z pohledu masné užitkovosti a tím širší rozšíření v chovech. Vzorník od roku 1994 respektuje tyto návrhy chovatelského klubu a moravský bílý hnědooký je zařazen mezi střední plemena. V části populace to opět přineslo problémy s dosažením minimální hmotnosti, výběrem chovných zvířat se postupně daří zlepšit hmotnost. Například v roce 2003 dosahovali rodiče vrhů registrovaných v Centrální plemenné knize průměrné hmotnosti 3,43 a 3,38 kg (samci a samice), roce 2008 to již bylo 3,61 a 3,55 kg.

Významným typovým znakem je **tělo králíka** (někdy je v našem systému hodnocení králíků zastíněn řadou jiných plemenných znaků), které má obrovský dopad i na charakteristiky růstu a užitkovosti králíka. U Mbh je vzorníkem požadováno tělo krátké (opět pozůstatek po zakladatelích), což při optimální hmotnosti 3,6 – 3,8 kg nepovažují za nejlogičtější, stejně jako poměrně široce oblíbenou typovou unifikaci na typ „novozélandského bílého“.

Vliv původních zakládajících plemen dodnes projevuje ve **schopnosti nižšího denního příjmu krmiva u rostoucích králíčat** (denní příjem těsně nad 100 g kompletního krmiva ve věku 42 až 90 dní, to pak **podmiňuje konverzi krmiva**), a v závislosti na tom i v **nižší intenzitě růstu**, která je v tomto období mezi 26 až 30 gramy denně, to se více podobá malým plemenům. Na druhou stranu existuje značná variabilita, která je na druhou stranu výhodou pro selekci a další šlechtitelskou práci.

Vliv zakládajících plemen se projevuje dosud i v plodnosti – **počtu narozených mlád'at** ve vrhu. V letech 2003 až 2008 bylo v centrální plemenné knize registrováno 566 vrhů moravských bílých hnědookých, ročně 65 až 109 vrhů, přičemž průměr počtu narozených

mláďat se pohyboval v rozmezí 5,48 až 5,88, prakticky vůbec nejsou zastoupeny vrhy s počtem deseti a více králíček. Podobné počty králíček jsou charakteristické pro malá plemena, vysvětlení je opět možno hledat v původu plemene, pro mnoho chovatelů je výhodou početnost vrhů v rozmezí 5 – 7 narozených králíček.

Užitkové vlastnosti nebyly rovněž u moravského bílého hnědookého předmětem šlechtění, zájem chovatelů byl vždy soustředěn na exteriérové znaky. Chovatelé oceňovali skromnost a využití tradičních objemných krmiv a to byl i jeden z původních cílů šlechtění tohoto plemene. V rámci ověřování vlastností národních plemen králíků byly v sedmitýdenním výkrmovém testu (věk 42 až 90 dnů) za standardních podmínek, při neomezeném (ad libidním) krmení kompletní granulovanou směsí vyhodnoceny následující základní parametry masné užitkovosti, které nejsou vůbec nezajímavé (konverze krmiva, jatečná výtěžnost nebo podíl nejcennějších masitých částí odpovídají masným plemenům v obdobných podmínkách) a jsou předpokladem pro produkci v tradičních chovech:

Základní hodnoty masné užitkovosti Mbh ve 3 měsících věku

Živá hmotnost před porážkou (g)	2188 - 2250
Denní přírůstek ve výkrmu (g)	25,92 – 29,9
Denní spotřeba krmiva (g)	103 - 112
Konverze krmiva	3,77 – 3,98
Jatečná výtěžnost (%)	60,25
Podíl zadek/JOT (%)	51,76
Podíl ledv. tuku (%)	2,38
Podíl kůže (%)	16,45

(Výsledky byly získány při řešení výzkumného záměru MSM 6046070901 na Katedře speciální zootechniky Fakulty agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů České zemědělské univerzity)

Stav populace Mbh v genetických zdrojích: V roce 1997, kdy byla zahájena soustavná práce v genetických zdrojích králíků, bylo do tohoto programu zařazeno pouze 50 chovných zvířat, nyní registruje v centrální plemenné knize 13 až 16 chovatelů od 70 až 90 samic, od jedné samice je v průměru registrováno kolem 4 králíček, což je po českém strakáči druhý nejnižší počet - odrážející náročnost chovu a složitost výběru perspektivních králíček do chovu. Populace moravských bílých hnědookých je poměrně neměnná, přesto je nutno zvažovat, co dalšího dělat pro její rozšíření. Počty registrovaných mláďat jsou rovněž v posledních pěti letech stabilní, zvýšení na dvojnásobek proti roku 2000 je velmi pozitivní.

Počty vystavených králíků na některých národních výstavách mladých králíků od roku 1986 ukazují vývoj populace a významnější zvýšení počtu v posledních letech.

Šlechtění a udržení unikátního plemene nemajícího ve světě obdobu je mimořádně náročné, vyžaduje značnou míru obětavosti, trpělivosti ale i chovatelského umění od každého chovatele. Můžeme si jen přát dostatek nadšených chovatelů s takovými schopnostmi a druhým přáním může být větší zahraniční rozšíření a zařazení do evropského standardu.

Stav registrace Mbh v Centrální plemenné knize králíků ČSCH v letech 2000 až 2008

Plemeno / rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Moravský bílý hnědooký	169	217	183	263	342	338	383	365	340

Přehled počtu vystavovaných králíků Mbh na některých Národních výstavách mladých králíků v r. 1979 až 2007

Plemeno	rok	1979	1986	1989	1993	1997	2001	2003	2007
Moravský bílý hnědooký		0	7	6	36	13	24	16	41
Celkově vystaveno králíků		3949	4761	3897	3342	3965	4608	3535	4543

Český strakáč

Nejpočetněji zastoupeným plemenem králíků v genetických zdrojích je český strakáč barvy černobílé (ostatní barvy nejsou do genetických zdrojů zařazeny). Zasloužil by si určitě samostatnou moderní monografii o pár desítkách stránek, dnes jen pár řádků.

Český strakáč je považován za symbol, perlu, vrchol českého chovu králíků. Dokonalý strakáč je opravdu vrcholným chovatelským dílem v mnohém připomínajícím umělecké dílo, dokonalý obraz nebo sochu. Jeho více než stoletý vývoj v české chovatelské historii nebyl vůbec jednoduchý a přímočarý, naopak mám za to, že generace našich předků jeho vývoj často komplikovala, což v důsledcích pocítujeme v chovu dodnes, neboť „genetická setrvačnost“ v populaci přetrvává desetiletí.

Za průkopníka myšlenky chovu českého strakáče je považován J. V. Kálal, nejvýznamnější osobnost českého králíkářství přelomu 19. a 20. století. Jak píše v knížce *„Králík, jeho odrůdy, význam národohospodářský a pomůcky k povznesení nejmladšího hospodářského odvětví“* v roce 1908:

„Český králík – od nepamětných dob chována, či spíše trpěna jest ve stájích pod dobyt看em hovězím, u koz a ovcí neb v komorách živá hračka dětí, malý český stájový králík.

...žasnouti musíme, že uchoval si celou řadu vzácných vlastností, které u žádné jiné ušlechtilé odrůdy nenacházíme v té míře spojeny. Neobyčejná plodnost 6 – 7 vrhů po 7 – 12 kusech stala se téměř příslovečnou. Co do otužilosti proti vlivu povětrnosti a jejím změnám, vzdorovitosti proti nemocem nepřekonává domácího českého králíka žádná ušlechtilá odrůda. Skromnost co do potravy i ubytování jest i jemu vlastní...

Český domácí králík vyskytuje se ve všech barvách savců jednobarevný, pruhovaný i strakatý. S ohledem na kožišinu nejčennější jsou kusy jednobarevné bílé, šedé, černé a pak černobíle strakaté. ...Tělo jest spíše zavalité než táhlé, hlava samců kulatá, čelo a nos vyklenuté, u králic úzká a špičatá. Uši jsou při kořenu svalnaté, 9 – 12 cm dlouhé, vzhůru postavené a spíše do předu se klonící. Srst jest jemná, krátká a hustá k výrobě krtky, tuleně, skunka, a pokud se kožišin bílých i k výrobě hermelínu, kuny a zebry velmi vhodná. Český domácí králík nevyniká značnou váhou těla, ale pokud mé zušlechťovací pokusy ukázaly, ... mohu tvrditi, že při obecné snaze zušlechtiti racionelním chovem českého králíka, jest zušlechtění jeho po stránce sportovní a hospodářské možné, snadné a žádoucí. Na českých výstavách objevily se již 5 i 6 kg čeští strakáči. Velikost a tvar těla belgických obrů musí býti cílem i při chovu a zušlechtění českých králíků.“

Spolu s vyobrazením zdařilého českého strakáče (**obr. 1**) jsou to původní myšlenky zakládající existenci českého strakáče, který se i podle názoru zakladatele má odlišovat od již tehdy existujících strakáčů anglických, rýnských a německých. Ostatně **obr. 2** zobrazil anglického strakáče, který se na první pohled od strakáče českého odlišuje – to byl rok 1908.

Vývoj českého strakáče byl v dalších letech (prakticky až do 2. světové války) jednoznačně ovlivněn existencí německého strakáče jakožto představitele tehdy mimořádně oblíbených

obrovitých plemen a anglického strakáče na straně druhé, jako drobného strakáče kolem 3 kg. Chov a soupeření těchto plemen vedle sebe na malém prostoru českých zemí přinášel řadu nejasností mezi chovateli i odborníky té doby.

Nevyhraněnost tehdejších představ o kresbě českého strakáče ve dvacátých a třicátých letech je možno dokumentovat řadou zveřejněných kreseb a fotografií v dobovém chovatelském tisku:

- kresba z Káralova spisu s názvem Anglický strakáč (2) je použita v prvním samostatném vydání vzorníku pro oceňování ušlechtilých králíků z roku 1927 pro strakáče českého; tento vzorník českého strakáče ustanovil: „do tohoto vzorníku zařazují se všichni dvoubarevní, strakatí králíci s pravidelnou kresbou jak na hlavě, tak na těle, ať již se jim v jiných zemích říká anglický strakáč nebo německý strakáč, anebo jest to strakatý králík, vypěstovaný z našeho králíka stájového“.
- v roce 1926 další z odborníků tehdejší doby Leopold Paul z Parníku v Rádci-český rolník na kresbě představuje ideálně kreslený typ českého strakáče (3), byť se v textu statě „O chovu českých strakáčů (ČS) praví „*má-li tedy některý králík v boční kresbě na jedné straně šest skvrn a na druhé jen 5 nebo 4, tu může jej každý směle k chovu použít, hlavně aby měl pěkného motýlka, obě skráňové skvrny a úhoře nejméně 15 cm dlouhého.*“
- ideální představa o boční kresbě v podobě většího množství malých penízků pravidelně roztroušených po obou stranách úhoře přetrvávala až do poválečné doby – fotografie českého strakáče ze vzorníku 1946 (4)
- podobně se třibily i názory na typ a hmotnost českého strakáče, nevyhraněnost standardu a nápadnou podobnost se strakáčem německým dokládají fotografie ČS z třicátých let (5, 6). Z těchto původních snímků můžeme vyčíst i něco o utváření zádě nebo kůže králíků na přední partii (7).

Významnou úlohu ve vývoji ČS vždy sehrával zejména Klub chovatelů českých strakáčů založený s celostátní působností již počátkem 30. let a prakticky nepřetržitě fungující dodnes. Jedním z nejvýznamnějších představitelů v té době byl Jaroslav Dražan z Pcher u Kladna, v současných neklidných dobách vede Klub Oldřich Palounek z Čejetic u Mladé Boleslavi.

Současný ideál kresby českého strakáče, po (byť neúplně) nastíněném vývoji, je tedy věcí až let šedesátých a sedmdesátých. Již pod vlivem významných osobností strakáčkářského dění (např. nezapomenutelný Václav Branda) se dospělo k boční kresbě v podobě pěti výrazných skvrn na každém boku strakáče, který je popsán až ve vzorníku z roku 1973. Takový ideál dokumentuje králík vystavený Josefem Pokorným za Žatce na Interkanin 1983 (8).

Současný chov ČS se potýká se dvěma zásadními, exteriérovými tvarovými problémy: **výskytem lalůčků u samců a vadami v průběhu hřbetní linie** – utvářením pánevní partie (výrazně vystouplé hrboly kyčelních kostí až sražená zád'). Dnes (možná už desetiletí) je to nejčastěji diskutovaný problém, zřejmě první na něj upozornil na popud německých chovatelů Ing. Fingerland v roce 1980. Příčina je hledána ve způsobu selekce v chovech ČS, kdy na prvním místě je fenomén kresby a daleko, daleko vzadu v pořadí důležitosti bylo a je utváření hřbetu králíka nebo lalůčky. Navíc je nutno si uvědomit, že po celá desetiletí chovu to byly přípustné vady, nad nimiž nejen chovatelé, soudci ale i vzorníky přivírali oči.

Tyto problémy tedy považuji za historicky po generace zafixované v početné populaci českých strakáčů vzniklé během první poloviny 20. století za okolností výše nastíněných. Zásadní změna v celé populaci by si vyžádala tvrdou selekci v tvaru opravdu v celé populaci po několik generací. Zahraniční populace (např. německých malých strakáčů) vznikly v novodobé historii za použití vybraných nejlepších ČS za zcela jiných podmínek, než byl vývoj naší početné populace. Jednou z těch podmínek byl i přístup ke zmiňovaným tvarovým vadám ve vzornících, systém posuzování i selekce v chovech při početně omezené populaci.

Přes zmíněné tvarové nedostatky, jejichž odstraňování šlechtěním je kořením chovatelské záliby, je český strakáč v černobílé barvě nejoblíbenějším národním plemenem, o čemž svědčí

počty vystavovaných zvířat na většině našich vrcholných výstav – pro názornost přehled počtů českých strakáčů na národních výstavách mladých králíků od první výstavy v Chotěboři v roce 1971. Početné byly i expozice ČS na evropských výstavách v Brně a Praze, naopak trochu zklamáním byla početnost reprezentace na výstavách ve Welsu nebo Lipsku (to by si ale vyžádalo širší komentář).

Přesto právě reprezentace ČS na zahraničních výstavách (Interkanin i některé evropské výstavy) před rokem 1989 velmi výrazně přispěla k mezinárodní popularitě a jeho postupnému rozšíření v evropských zemích – jako český strakáč je chován například v Belgii, Rakousku nebo Švýcarsku, díky chovatelské diplomacii Ing. Jaroslava Fingerlanda a Herberta Zense je zařazen i v Evropském vzorníku. Zcela samostatnou kapitolkou je vznik a chov malého strakáče v Německu po roce 1970 – ale o tom už také bylo popsáno dost papíru.

Srovnání zahraničních populací českého strakáče (nebo podobných strakáčů) s našimi ČS by bylo možné, každá má svoje přednosti a nedostatky, detailní porovnání by si vyžádalo hodně prostoru. Všechno dělají jenom lidé a mezi chovatelem strakáčů v Rakousku, Německu nebo u nás zas tak zásadní rozdíl není a i díky neexistujícím hranicím v současné Evropě se rozdíl mezi těmito populacemi budou zmenšovat.

Přesto, a právě proto je na místě zopakovat si ideální představu českého strakáče tak, aby zůstal českým strakáčem, ušlechtilým a líbivým králíkem i do budoucna:

- hmotnost dospělých zvířat kolem 3,60 kg
- **hlava krátká, klenutá se širokým nosem i čelem**, u samic jemnější (ale ne dlouhá a úzká), uši dlouhé kolem 11 cm, dobře osrstěné, silnější, rozevřené, na koncích zaoblené,
- tělo mírně zavalité, kompaktní, ale dostatečně dlouhé, s nepříliš zřetelným krkem, bez tvarových nedostatků,
- končetiny středně dlouhé, pevné s kočičím nášlapem a polovysokým postojem,
- srst středně dlouhá (2,5 cm) s nepříliš dlouhými, pevnými a pružnými pesíky,
- kresebné znaky na hlavě čistě ohraničené, výrazné (např. čisté čelo), skráňové skvrny větší (asi 1 cm v průměru) v dostatečné vzdálenosti od očních kroužků,
- úhoř od zátylku až po pířko stejnoměrný, kolem 2 cm široký, bez přidružených skvrn,
- **výrazná a symetrická boční kresba ideálně 5 kulatých nebo okrouhlých skvrn o průměru kolem 2,5 cm,**
- černá barva kresby velmi intenzivní, bez bílých chloupků zejména na uších nebo v kresbě hlavy.

Užitkové vlastnosti, přesto že ČS je po generace předmětem sportovního chovu zaměřeného na krásu, odpovídají středním plemenům této váhové kategorie. Významná je skromnost, zejména pro nižší potřebu jadrných krmiv, schopnost zužitkovat objemná krmiva, bezproblémové zabřezávání a dobré mateřské vlastnosti. V roce 2007 se průměrně v chovech ČS registrovaných v Centrální plemenné knize narodilo 6,49 mláděte, odchováno bylo 5,03 mláděte na vrh. Procento ztrát odpovídá genetickému založení – to je ta čtvrtina narozených mláďat mlynářů.

Z hlediska užitkových vlastností je nevýhodou právě samotné genetické založení strakatosti – **anglická strakatost podmíněná genem K** (typická strakatost heterozygot **Kk**, homozygoti (po 25 % mláďat) **kk** celobarevní, mlynáři **KK**. Dominantní alela **K** v homozygotním stavu přináší snížení životaschopnosti (mláďata zpravidla nepřežijí věk 2 – 3 měsíců), snížení přírůstků a velikosti nositele na základě hypoganglinozního stavu plaků v distálním kolonu a sklonu k hypotyreóze v kombinaci se snížením činnosti hypofýzy. Typickým příznakem jsou příznaky syndromu megakolonu (rozšíření a ucpání tlustého střeva – tračniku u králíkat), které byly zjištěny i v populacích brojlerových králíků, kam se tento gen dostal zřejmě při použití obrovitých strakáčů (např. NoS) při hybridizaci v minulosti. Homozygotní stav **KK** se může vyskytnout a uplatnit i v albinotických populacích.

V rámci ověřování vlastností národních plemen králíků byly ve výkrmovém testu za standardních podmínek vyhodnoceny následující základní parametry masné užitkovosti:

hmotnost v 90 dnech	2280 g
denní přírůstek ve výkrmu	31,24 g
konverze krmiva	3,41
jatečná výtěžnost	60,16%

V roce 1997 bylo do genových zdrojů zařazeno 66 chovů ve všech barvách, od r. 2001 je však podporován pouze ráz černobílý. V současnosti je zde zařazeno 36 chovů se 420 králíky (necelých 200 samic). Je evidován v evropských genových zdrojích (RESGEN 060). Přehled počtu registrovaných mláďat v jednotlivých letech od roku 2000 je uveden v tabulce, přičemž je vidět poměrně stabilní počty registrovaných mláďat

Stav registrace v Centrální plemenné knize králíků ČSCH v letech 2000 až 2007

Plemeno / rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Český strakáč	952	989	1139	1071	960	844	927	961

Přehled počtu vystavovaných králíků národních plemen na některých Národních výstavách mladých králíků v letech 1971 až 2007

Plemeno rok	1971	1979	1986	1989	1993	1997	2001	2007
Český strakáč	51	116	190	90	80	69	110	81
Celkově vystaveno králíků	2145	3949	4761	3897	3342	3965	4608	4543

Český strakáč, původní plemeno vzniklé před více než sto lety péčí generací našich předchůdců, můžeme právem považovat za doklad historie, kulturní památku i toho, jak prostý člověk začal před sto lety tvořit hezkého, ušlechtilého králíčka a zanechal nám jej jako živé kulturní dědictví našeho venkova. Každý chovatel pokračující v tomto náročném chovatelském úsilí zaslouží uznání.

Český strakáč – barevné rázy

Barevné rázy českého strakáče byly původně v roce 1997 zařazeny do genetických zdrojů, které byly zahrnuty do dotací poskytovaných na udržení chovů původních národních plemen vyjmenovaných vyhláškou MZe. V roce 2002 se situace změnila a barevné rázy Českého strakáče nejsou od této doby součástí genových zdrojů, přesto jsou jistě tím nejzajímavějším co české králíkářství přineslo a proto zaslouží nadále naši pozornost

Vývoj počtu registrovaných mláďat Českých strakáčů v chovech Klubu chovatelů od roku 1992 je zřejmý – pozitivní vliv na růst počtů v letech 1998 až 2002 je právě důsledkem podpory jejich chovu. Nicméně pokles po tomto období je sice zřetelný, nikoli však kritický,

neboť skalní chovatelé chovají své oblíbené plemeno bez ohledu na podobné ekonomické výkyvy.

Jestliže je černobílý Český strakáč perlou našeho chovu králíků, pak barevné rázy představují nejméně stejně náročný chov, komplikovaný navíc podstatně užší chovnou základnou. Náš současný vzorník uvádí tyto rázy: modrý, havanovitý, žlutý, divoký, železitý, činčilový, madagaskarový, želvovinový, černožlutý a modrožlutý. Přesto že jsou to rázy jednoho plemene, má každý svou vlastní historii, chovatelskou a šlechtitelskou problematiku odlišnou od ostatních.

Historicky od prvopočátků chovu ČS byly zmiňovány i J. V. Kálalem kromě černé i další barevné rázy. Podobně Jan Machek ve Zvířeně 1934 uvádí: „ČS králík vyskytuje se v barvě černo, modro, zaječité i železité bílé, nejcennější z nich však jest černobílý, jednak pro jeho původnost, jednak pro ostré vyzírání barvy, ostře se vyrážející.“

Všechny uváděné barvy strakáčů se mohly vyštěpovat v chovech černobílých českých strakáčů. Králíkům těmto barevným rázům se zřejmě nikdo nevěnoval a byly spíše přehlíženy – nikde není zmínka o samostatném chovu, vystavování nebo fotografiích až do padesátých nebo šedesátých let (přestože nemám k dispozici úplné dokumenty z první poloviny minulého století – jedinou zmínkou je poznámka ing. V. Kálala z roku 1963 o modrých a hnědých kolem 1. světové války). Tehdy byly postupně barevné rázy zařazovány do vzorníků, například vzorník z roku 1959 už popisuje modré, žluté, madagaskarové, hnědé a divoké. Přesto ani v tomto období nebyly tyto rázy (snad s výjimkou modrého) chovány.

Samostatnou kapitolou je samozřejmě strakáč plzeňský, dnes barevný ráz **černožlutý**. Plzeňský strakáč je chován už od 20. let minulého století na plzeňsku, se šlechtěním začal v letech 1908 až 1914 Václav Hrubý, který je poprvé vystavil v roce 1920 a v dalších letech již byl zařazen do vzorníku. Jeho součástí zůstal až do roku 1980, kdy je ve společném standardu uveden pouze Tříbarevný strakáč, plemeno podobné, s trochu delší tradicí (uznán v Německu pod názvem rýnský strakáč v roce 1905), s nespornými exteriérovými kvalitami i větším rozšířením ve světě.

Přesto jsou tato plemena odlišná, proto bylo z iniciativy několika členů klubu v hned počátkem osmdesátých let (1984) zahájeno regenerační šlechtění nejprve japanovitého, později černožlutého českého strakáče. Ten byl uznán v roce 1989. Významnými chovateli byli a jsou Zdeněk Laštovka, Ladislav Hrstka a Jiří Svítal. V Klubu chovatelů je chován deseti chovateli, v loňském roce bylo v chovech 20 samců a 45 samic. Počty registrovaných mláďat jsou uvedeny za všechny barevné rázy v tabulce, v roce 2007 bylo registrováno 65 černožlutých mláďat, tj. průměr 1,5 na králici. U černožlutých je největším problémem typ – netypická hlava a delší uši a tělo českému strakáči nesluší. **Modrožlutý** barevný ráz, který byl zařazen do vzorníku až v roce 2003, se výjimečně může vyštěpovat z černožlutých. V současné době není v evidenci chovných králíků ani odchovů v Klubu chovatelů králíků ČS. Soustavně se tomuto plemeni zřejmě věnoval pouze chovatel František Vítů z Třeště.

Modrý barevný ráz je dnes po černém nejoblíbenější. Zřejmě se vždy vyštěpoval v chovech černobílých a nikdy nebyl cíleně zušlechťován celomodrými plemeny králíků např. Vm (Branda, 1998). K regeneraci byli používáni ČS černobílí, znaky tvaru a typu jsou velice podobné u obou rázů, barva zpravidla není problémem, jen světlý lem uší (až bílé skupinky) se objevuje častěji. Mezi nejvýznamnější chovatele patřili v minulosti František Šalda nebo S. Šimeček z Hovorán. V současnosti je v Klubu chován dvanácti chovateli se stavem 29 samců a 68 samic, registrováno bylo 133 mláďat, tj. zhruba 2 na chovnou králici.

Havanovitý ráz je dalším oblíbeným barevným rázem českých strakáčů. O jeho vznik se zasloužil především František Švejda ze Slatiňan, který koncem padesátých a v šedesátých letech zorganizoval šlechtění za přispění dalších chovatelů. Křížením ČS čb a Havanských

králíků zejména v počátcích a následnou trpělivou dlouholetou šlechtitelskou prací přivedl havanovitého strakáče na první místo v barevných rázech, což se odrazilo i úspěšnou mezinárodní reprezentací a získáním titulů šampionů na výstavách Interkanin. Tyto úspěchy napomohli i rozšíření do sousedních zemí, zejména tehdejší NSR (Fingerland, 1980).

Chovatelská problematika je obdobná jako u ostatních rárů, s čistokrevnou plemenitbou nevystačíme vzhledem k omezené chovatelské základně. Osvěžení krve Havanou je čas od času vhodné i v současnosti, častěji je regeneraci nutno provést s pomocí ČS čb. Předností tohoto barevného rázu je u řady zvířat typičnost – právě vliv charakteristických znaků havanského králíka (hlava, uši) je zajímavý a přínosný k líbivosti havanovitého rázu.

V loňském roce byl chován v Klubu u 10 chovatelů, stav chovných králíků byl 22.48, registrováno bylo v roce 2007 53 mláďat, tzn. asi jedno na chovnou králici.

Divoký barevný ráz zřejmě vznikl rovněž ve Slatiňanech v chovu Františka Švejdy staršího a mladšího. Již v minulosti se jistě vyskytovali strakáci divocí, ale až tito chovatelé se jim soustavně věnovali a dovedli na vysokou úroveň. V roce 1982 dokonce s úspěchem vystavovali tento ráz na Interkanin v Budapešti. Václav Branda zmiňuje vznik tohoto rázu už po roce 1945 u pražského chovatele, nepodařilo se mě však vypátrat podrobnosti. V současnosti je úspěšným pokračovatelem Jiří Vacek, jehož chov patří k nejlepším vůbec v rámci ČS.

Železitý barevný ráz je chován stejnými chovateli jako divoký, genetické založení barev předpokládá vyštěpení železité barvy z divokých. Celkově tyto dva barevné rázy chovají 3 chovatelé se stavem 10.20 a úspěšnými počty odchovů – v roce 2007 registrovali přes 60 králíčat, tj. 3 na chovnou králici.

Žlutý barevný ráz je uváděn už v padesátých letech, oficiální uznání však proběhlo až v roce 1972 zásluhou chovatele Hrdiny ze Ždánic. Žlutá barva u strakáčů je jednou z nejproblematičtějších, většina králíků je spíše divoce žlutá s poměrně výrazným šedým nádechem, řešením by byla regenerace za použití např. Nč (to doporučoval už Václav Branda při uznávání) a velmi přísné selekce, ovšem byla by to práce nejméně na pět generací. Dnes je chován pouze ve dvou chovech (stav 3.7), v roce 2007 registrovali 15 králíčat, což jsou 2 na králici.

Madagaskarový ráz byl uznán rovněž v roce 1972 rovněž v chovu Františka Hrdiny, v minulých letech ho choval Karel Chadraba (podobně jako žluté). Dnes však není v chovech členů klubu zastoupen, což je škoda. Příbuzným barevným rázem je **želvovinový** (modrý madagaskarový), který byl do vzorníku zařazen až v roce 1986, dnes je chován jediným chovatelem Zdeňkem Laštovkou (stav pouze 1.1), přičemž v roce 2007 nebyl vůbec registrován. V loňském roce však byl vystaven na výstavě v Březové.

Činčilový barevný ráz byl zařazen do vzorníku až v roce 1994, jako jeden z nejvzácnějších rázů dnes je chován pouze dvěma chovateli se stavem 4.10 a osmi králíčaty registrovanými v roce 2007. Soustavně se tomuto rázu věnuje Zdeněk Svoboda z Borohrádku.

Náročnost chovu barevných českých strakáčů je dána několika faktory:

- Tvarové a typové vlastnosti ČS základního černobílého rázu jsou základem náročnosti, už dosažení dokonalosti tvaru a typu není vůbec jednoduché. Výběr co nejvyšší kvality chovných zvířat je jedinou radou – ale musí být z čeho vybírat.
- Úzká chovatelská základna - v malém počtu chovů je minimum chovných králíků, pro šlechtění je pak výhodou poměr samců a samic kolem 1: 2 jak vidíme z počtů zvířat v chovech.
- Nízký počet registrovaných králíčat (zpravidla 1 – 2, vyjimečně 3 na samici za rok) od tohoto malého počtu králic ukazuje na nízký počet standardně zbarvených králíčat ve vrzích, další příčinou je i malý počet vrhů (1 – 2) na králici během roku. Řešením

může být zvýšení počtu vrhů během roku (alespoň 3 – 4), což si vyžaduje především zlepšení podmínek chovu a výživy.

- Základním negativním faktorem je pak malá možnost selekce (nízká intenzita selekce) z odchovů - vybrat dostatečně kvalitní chovná zvířata je opravdu umění.
- Nutností chovu barevných rázů ČS je regenerace v určitých intervalech. Méně často je použito k regeneraci plemeno přinášející požadovanou barvu, což znamená o několik generací delší cestu k žádanému výsledku, výhodou může však být vylepšení tvaru, typu, případně srsti v dalších generacích. Častěji je využit vhodný (co nejdokonalejší) jedinec ČS čb, kdy již ve druhé generaci můžeme u většiny barevných rázů očekávat standardního strakáče použitelného na výstavu.
- Základem úspěchu je výběr vhodných chovných zvířat do chovu i přísná selekce v odchovech, ale i to může být z nejrůznějších hledisek komplikované, zejména pro úzkou krevní základnu většiny barevných rázů.

Náročnost chovu barevných rázů Českých strakáčů je na druhou stranu právě to, co řadu chovatelů láká. Po desetiletí je tradováno, cituji ing. Václava Kálala: „*Ovšem to, co je nesnázi chovu strakáčů a velkou překážkou k získání vykreslených jedinců, je současně i poutem strakáčkářů k jejich králíkům, oč delší a větší námaha, o to větší radost a zásluha*“.

Naší snahou je uchovat širokou paletu barevných rázů Českých strakáčů i pro budoucnost, záleží na každém jednotlivém současném chovateli a zejména na Klubu chovatelů králíků ČS, jak se toto nelehké dílo bude dařit.

Český černopesíkatý

Jedním z nejmladších a nejméně rozšířeným plemenem králíků zařazených v genetických zdrojích podporovaných MZe je český černopesíkatý, plemeno od jehož uznání a zařazení do vzorníku v příštím roce uplyne 35 let. Ani jeho cesta do našich chovů nebyla jednoduchá, avšak díky podpoře v programu ochrany genetických zdrojů se plemeno v našich chovech v uplynulých deseti letech rozšiřuje.

Bezprostředním podmětem pro vyšlechtění českého černopesíkatého byl článek ing. Jaroslava Fingerlanda v roce 1971, kde referoval o výpěstcích výzkumného ústavu v Celle v NSR – králících černopesíkatých o genotypu achibCDG. Myšlenky se ujal **František Provazník z Holic** a křížením činčily malé a stříbrného žlutého se mu v krátké době podařilo získat plánovaný genotyp, takže plemeno mohlo být **uznáno již v roce 1975 (uznávací řízení proběhlo v srpnu 1975 na VI. Speciální výstavě mláďat králíků v Pardubicích, kde šlechtitel vystavil 8 králíků)** od té doby je u nás vystavováno, byť v letech 1980 až 1990 pod názvem černopesíkatý.

O názvu plemene, resp. oprávněnosti přízviska „český“ se vždy diskutovalo. Nejpodstatnější pro nás může být skutečnost uvedená v předcházejícím odstavci, od roku 1975 je Ččp pravidelně řadou chovatelů vystavován.

Naproti tomu je skutečností, že v sousedním Německu (resp. tehdy NDR) je černopesíkatý chován a vystavován až po roce 1980 v souvislosti s platností společného vzorníku socialistických zemí a není uváděn ani v knize K. Dorna „Rassekaninchenzucht“ ještě v roce 1981. Na šlechtění černopesíkatého se v NDR podílel i u nás známý Alfréd Franke, přičemž ke šlechtění byla vybrána do základu činčila malá a saský zlatý. Významnějšímu rozšíření se mu pak dostalo až s „jednotným“ německým vzorníkem z roku 1991 (na 20. Bundesschau

v Norimberku 1991 nebyl ještě vůbec vystaven) a dnes je v NSR jedním z velmi oblíbených a kvalitních malých plemen králíků.

Původní znalosti a poznatky o čenopesíkatém králíku, někdy pojmenovaném jako „žlutá činčila“, pocházející od zakladatele „králíčí“ genetiky prof. Hanse Nachtsheima, který pracoval v univerzitním genetickém ústavu v Berlíně-Dahlmeru, datované lety 1928 až 1936, nebyly realizovány v běžných chovech a zůstal na úrovni genetického experimentu, podobně jako čenopesíkatí králíci velkého rámce (ke šlechtění použita za základ činčila velká a novozélandský červený) prof. Niehause z Celle z let 1960/61 (publikované až kolem roku 1968), o němž se zmiňoval ing Fingerland v roce 1971.

Dlouhá léta zůstával Ččp popelkou našich výstav, těžko si hledal příznivce a s početnějšími kolekcemi na národních výstavách se setkáváme až v posledních letech. Po Fr. Provazníkovi přebralo štafetu jen několik chovatelů – M. Olič, Vl. Matys nebo P. Simandl, velmi významný byl přínos K. Vokurky a v posledních letech i St. Hejrala. Nutno říci, že na kvantitativním i kvalitativním posunu plemene se značnou měrou podílel i poměrně početný dovoz chovných zvířat realizovaný řadou chovatelů.

Na pomalém rozšiřování v osmdesátých s devadesátých letech se podílelo i ne úplně nejšťastnější spojení v klubu s chovateli moravských bílých hnědookých (od roku 1987 až do vytvoření samostatného v roce 2006), kdy těch několik nadšených jednotlivců chovajících Ččp nedokázalo své nadšení rozšířit dál. S osamostatněním klubu se něco málo zlepšilo, podstatně vzrůstají počty králíků v registraci i na výstavách, v organizaci klubové a šlechtitelské práce jsou však stále významné rezervy.

Český čenopesíkatý je jedním z plemen u kterého jsme mohli pozorovat v posledních deseti nebo patnácti letech velmi podstatné kvalitativní změny v exteriéru. Dokonce ho považují za jedno z neatraktivnějších plemen zasluhující ještě významnější chovatelskou oblibu zejména pro jeho **líbivý typ** (výrazný a bezproblémový) – krátké, zavalité tělo, silné a výrazně osrstěné ušní boltce a zpravidla mimořádně výraznou hlavu u samců. Většina králíků je bez významnějších nedostatků i v tvaru, v této pozici je Ččp mezi ostatními plemeny nadprůměrný a proto mohou chovatelé vybírat opravdu důsledně nejlepší králíky v tvaru a typu a soustředit se na kvalitu srsti a její zbarvení.

Chovatelským oříškem je **pesíkování a jeho stejnoměrnost**. Optimální odstín černého, jemného pesíkování má být spíše světlejší, přebytek pesíků působí rušivě a je méně líbivý. Tmavé pesíkování není všude výrazné, divoké znaky (břicho, oční kroužky, skrářňová obruba...) musí být čistě bílé. Na povrchu těla, hlavy, končetin a uší by mělo být pesíkování vyrovnané. Velmi často je ovlivněno průběhem línání, to je však nutno odlišovat od skutečné nerovnoměrnosti pesíkování způsobené geneticky.

Samostatnou kapitolkou by byla polemika o tom, jak vzniká čenopesíkatost, zda je pesík celý barevný nebo zda má tmavý konec nebo světlý prstenec a jak se může v exteriéru projevit vliv alely pro stříbřitost P pocházející ze zakládajícího plemene SŽ – to vše přenechám k detailní diskusi chovatelů praktiků v tomto plemeni.

Závažnějším problémem exteriéru, se kterým se na výstavách setkáváme, je **namodralá nebo šedá podsada**, někdy podmiňující výraznější dopady v hodnocení králíka. Jen důslednou selekcí je možno dosáhnout zlepšení tohoto znaku v populaci.

Užitkové vlastnosti malých plemen jsou proti charakteristikám typicky masných plemen specifické a projevíly se i v našem porovnání.

Průměrné denní přírůstky od odstavu do věku 90 dní jsou na úrovni 25 gramů, velmi příznivá je konverze krmiva 3,49, což při denním průměrném příjmu 88 gramů granulovaného krmiva (nejnižší denní spotřeba krmiva) svědčí o skromnosti a dobrém využití živin pro růst. Hmotnost ve třech měsících věku podle standardu má být 1,2 kg, v tomto sledování byla překročena při *ad libidním* krmení kvalitní granulovanou směsí dokonce o téměř 700 g.

Určitou nevýhodou je nižší výtěžnost a naopak vyšší podíl kůže, tyto hodnoty byly u sledované skupiny výrazně odlišné od ostatních plemen.

V rámci ověřování vlastností národních plemen králíků byly v sedmítýdenním výkrmovém testu za standardních podmínek vyhodnoceny následující základní parametry masné užitkovosti:

Základní hodnoty masné užitkovosti Ččp

Živá hmotnost před porážkou g	1886
Denní přírůstek ve výkrmu g	25,22
Denní spotřeba krmiva g	88
Konverze krmiva kg	3,49
Jatečná výtěžnost %	56,7
Podíl zadek/JOT %	51,6
Podíl ledv. tuku %	1,5
Podíl kůže %	19,8

(

Plodnost českých černopesíkatých odpovídá malému plemeni, počty narozených králíčat jsou v průměru 5,3 až 5,8 ve vrhu, podíl odchovaných mláďat je nejvyšší mezi národními plemeny a pohybuje se kolem 95 i více % (pro řadu chovatelů je spíše výhodou 4 – 6 králíčat ve vrhu a tomu odpovídá i vysoká úspěšnost odchovů). Zajímavé je, že na chovnou králici je registrován nejvyšší počet mláďat ze všech plemen (kolem šesti ročně), což znamená, že je registrován vysoký podíl odchovaných králíčat a populace je tedy exteriérově velmi vyrovnaná.

Stav populace českých černopesíkatých v genetických zdrojích: V roce 1997, kdy byla zahájena soustavná práce v genetických zdrojích králíků, byly do tohoto programu zařazeny pouze 2 chovy s asi 15 králicy, v roce 2002 jsou to stále jen dva chovy s 18 chovnými zvířaty. Nyní (2008) je v programu zařazeno 13 chovů s více než sedmdesáti králicy při poměru pohlaví 1: 1,8. Celkový počet chovných králíků stále nemůžeme považovat za uspokojivý, podle hodnocení velikosti efektivní populace (N_e) je populace stále ohrožená zánikem a plemeno je nejméně početné v rámci genetických zdrojů.

Počty registrovaných mláďat však vykazovaly významný nárůst a stabilizaci v posledních třech letech (tabulka 2) a to je nejpozitivější zjištění pro budoucnost. Domnívám se, že i výše a způsob poskytovaných dotací má na této skutečnosti významný podíl.

Počet vystavených králíků na některých národních výstavách mladých králíků od roku 1975 ukazují na setrvalý stav v omezeném rozšíření, až v posledním období dochází k nárůstu počtů na žádoucí úroveň (tabulka 3).

Udržení stability a kvality početně tak malé populace čistokrevného plemene není vůbec jednoduché, přestože je využívána možnost přísunu nepřibuzných chovných zvířat ze zahraničí. Plemenu by významně prospěl organizačně, chovatelsky a šlechtitelsky na vyšší úrovni fungující klub chovatelů specialistů. Další šíření a zkvalitnění Čslého černopesíkatého králíka je věcí nevelkého počtu nadšených a obětavých chovatelů, kterým je třeba popřát mnoho štěstí do dalšího chovu.

Stav registrace Ččp v Centrální plemenné knize králíků ČSCH v letech 2000 až 2008

Plemeno / rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Český černopesíkatý	52	29	45	98	86	154	243	288	205

Přehled počtu vystavovaných králíků Ččp na některých Národních výstavách mladých králíků v r. 1971 až 2007

Plemeno	rok	1971	1975	1979	1986	1989	1993	1997	2001	2007
Český černopesíkatý		0	8	3	18	12	3	8	8	48
Celkově vystaveno králíků		2145	3034	3949	4761	3897	3342	3965	4608	4543

Český červený

Právě v září (2009) uplynulo přesně padesát let od oficiálního uznání posledního z plemen králíků zařazených do genetických zdrojů podporovaných Ministerstvem zemědělství ČR. Jeho cesta k uznání a mezi chovatele byla možná nejkomplicovanější, přesto je v posledních deseti letech plemenem velice progresivně se rozvíjejícím. Na počátku tohoto roku zpracoval přehled o vývoji českého červeného na těchto stránkách autor nejpovolnější - ing. Josef Zadina, proto jen stručněji.

Jak vyplývá z padesátiletého výročí (těch padesátek je letos hodně), k uznání došlo v roce 1959 a významný prvorepublikový **chovatel a posuzovatel pan Theodor Svoboda** z Modřan (tehdy u Prahy) završil mnohaletou chovatelskou a šlechtitelskou práci při získání originálního červeného malého plemene. Nutno říci, že ani proces uznávání nebyl jednoduchý a podařilo se ho úspěšně dokončit až na třetí pokus (o důvodech těchto průtahů dnes můžeme pouze spekulovat). Podrobný popis šlechtění a uznávání plemene zdokumentovali Jiří Schönfelder v roce 1974, již zesnulý Miroslav Kratochvíl ze Sadské v roce 1998 i Ing. Zadina letos. Skutečností ovšem také je, že ing. Jaroslav Fingerland píše v roce 1984, cituji: „Zúčastnil jsem se uznávacího řízení v roce 1959 a měl jsem možnost chovateli Svobodovi klást i otázky, týkající se šlechtitelského procesu, podobně jako ostatní členové komise. Dodnes si vážím obrovského úsilí, které musel vynaložit, aby se přiblížil vytčenému cíli. Bohužel nemohl předložit takový písemný materiál, který by byl dokladem vzniku českého červeného a který by také mohl sloužit k publikaci jak v našich tak popř. zahraničních časopisech. Ani při studiu našich časopisů z té doby jsem nenašel žádné zprávy o postupu prací chovatele Svobody“.

V roce 1966 je český červený zařazen do platného vzorníku, z dnešního pohledu hodnocení se může zdát poněkud nešťastné současné uvedení saského zlatého, (uznaného o dva roky později, tj. v roce 1961 v tehdejší NDR). Určitě to neprospělo k popularizaci nově uznaného českého národního plemene.

I tyto faktory (podle mého soudu) způsobovaly velmi malé rozšíření českého červeného v českých zemích, v publikaci Chováme králíky v roce 1969 je stále uveden pouze jediný chovatel – samotný šlechtitel, v roce 1973 je celorepublikově registrováno jen 32 králíkat ve třech okresech. V této době není ani moc (spíše žádné) publikovaných článků a fotografií k propagaci plemene (vyjímkou je článek z pera Jiřího Schönfeldera v roce 1974).

Rozšíření nenapomohlo ani opuštění názvu český červený a zavedení saského zlatého v souvislosti s platností tzv. „společného standardu socialistických zemí“ v osmdesátých letech. To dokládají i počty vystavovaných králíků na národních výstavách mladých králíků (tabulka 3.). Koncem osmdesátých let, na počátku a v polovině devadesátých let byl český červený skutečně na pokraji zániku, např. v roce 1990 bylo ve všech chovech, v celé republice registrováno pouze 81 mláďat (do tohoto roku ještě Sz), tedy nejméně ze všech národních plemen – pro srovnání Moravských bílých hnědookých 267, Českých luštičů 512, ale Velkých světlých stříbřitých a Novozélandských bílých přes 28 tisíc mláďat.

Zlom zřejmě nastává po roce 1997, do nově budované struktury dotovaných genových rezerv není český červený zařazen - se zdůvodněním příliš nízkého počtu zvířat v populaci na perspektivní, reálnou záchranu plemene. To podnítilo několik chovatelů – především do té doby nejaktivnějšího chovatele Čč, zmíněného Miroslava Kratochvíla, ing. Josefa Zadinu, ale i Milana Uhra z Moravan u Brna a další, k novému úsilí v chovu a propagaci tohoto plemene (ovšem při nutnosti výrazného podílu dovezených chovných králíků).

Ještě **v roce 2000 je v genetických zdrojích registrován pouze jediný králík** (chovatel Milan Uher), o rok později 26 a v roce 2002 již 148 od osmi chovatelů. Tabulka 2 dokládá výrazný nárůst počtu registrovaných králíkat v Centrální plemenné knize národních plemen králíků až na loňských **654 ve třiceti chovech**. Zcela nepopíratelně na tomto progresivním rozvoji má významný podíl **podpora chovu v programu genetických zdrojů** poskytovaná Ministerstvem zemědělství, kam byl český červený zařazen v roce 2004.

Významným faktorem tohoto pozitivního vývoje je i **posun v úrovni propagace plemene** v časopise Chovatel. Některé faktory popularity plemene jsou těžko specifikovatelné – například jak chov a rozvoj plemen ovlivní kvalita fotografií a kvalita na nich zveřejněných králíků. Za takovou významnou fotografii můžeme považovat foto českého červeného ve vzorníku 2004 (možná nejlíbivější králíčí fotografie vůbec) a další podobné z této série z chovu ing. Zadinu fotografované Zdeňkem Gorgoněm. Věřím, že takový výrazný snímek může inspirovat mnoho milovníků zvířat k chovu představeného plemene.

Exteriérové znaky

Pozitivní vývoj počtu chovatelů, chovných zvířat i registrovaných králíkat se postupně odráží i na prošlechťování exteriérových znaků. Jako u každého plemene je stále co zlepšovat:

Hmotnost je většinou poměrně vyrovnaná na ideálu 2,8 až 3 kg, přesto můžeme narazit na výstavách na Čč mohutnější a hmotností nad 3,3 kg (snad pozůstatek po přilítí krve Nč), taková zvířata musí být z chovu vyřazována.

Nejvíce nedostatků zůstává v **barvě krycí srsti**, což souvisí s vývojem šlechtění a se změnami genotypu (g₀, g až po dnešní G – tedy genotyp shodný např. s Nč). Rušivě může působit i nejednoznačnost a nejednotnost specifikace odstínu krycí barvy – od pomerančové až po intenzivní červeň, zlatá a červená jsou přeci jen odlišné barvy (byť v anglickém ekvivalentu – viz vzorník 2004). Sjednocení odstínu krycí barvy by plemeni prospělo i ve významu odlišení od podobných zahraničních plemen.

Nejčastějším problémem je zašedlá barva (tvořená černými konci pesíků) na hlavě, uších nebo pířku, ale i na zádi. Ojedinělé bílé pesíky v krycí srsti zejména na hřbetě nebo na uších jsou další poměrně častou přípustnou vadou.

V pozici **barva podsady** je často se vyskytující vadou zašedlá nebo namodralá podsada. U všech těchto problémů je jediný recept – selekce, sekce a zase selekce.

Užitkové vlastnosti

Při šlechtění nebo v celé historii chovu nikdy nebylo preferováno zaměření na užitkovost. Užitkové znaky plemene jsou dány přirozeným vývojem v chovech, s nízkým podílem umělého výběru. Chovatelé vybírali životaschopná, dobře se rozmnožující zvířata pro další chov, rozhodující při selekci však byl exteriér.

V rámci ověřování užitkových vlastností národních plemen králíků byly v sedmítýdenním výkrmovém testu za standardních podmínek (technologie ustájení, mikroklima, krmení kompletní směsí) vyhodnoceny následující základní parametry masné užitkovosti:

Základní hodnoty masné užitkovosti králíků Českých červených ve věku 3 měsíců

Živá hmotnost před porážkou g	1840
Denní přírůstky ve výkrmu g	26,24
Denní spotřeba krmiva g	122
Konverze krmiva kg	4,67
Jatečná výtěžnost %	63,71
Podíl zadek/JOT %	51,97
Podíl ledv. tuku %	2,62
Podíl kůže %	15,87

Růst českých červených odpovídá hodnotám malých plemen – průměrné denní přírůstky jsou na úrovni 26 gramů denně. Králíci v tomto sledování přijímali poměrně hodně granulovaného krmiva (průměrně 122 g denně) a z toho vyplývá vyšší konverze krmiva (4,67), tuto konverzi krmiva však mohou vykazat i králíci šlechtění na masnou užitkovost, takže není nijak neúměrně vysoká.

Předností Čč je vysoká výtěžnost (podíl jatečně opracovaného trupu z živé hmotnosti - 63,71%), která je nepříznivější ze všech sledovaných plemen. Souvisí to i nízkým podílem kůže (15,87%)

Plodnost českých červených odpovídá typickému malému plemeni, počty narozených králíčat jsou v průměru kolem 5,50 ve vrhu, podíl odchovaných mláďat zpravidla nad 90%, platí to co u Ččp - pro řadu chovatelů je výhodou 4 – 6 králíčat ve vrhu. Z nich je průměrně registrováno po čtyřech králíčatech – po ČS je to nejnižší (nevýrazně) počet registrovaných na vrh a zřejmě to odráží vyrovnanost populace.

Stav populace českých červených v genetických zdrojích: Počty chovatelů a králíků můžeme sledovat až od roku 2000 kdy byla zahájena registrace v CPKK, nárůst počtu chovatelů i zvířat je zřejmý. Nyní (stav roku 2008) je v programu zařazeno 30 chovů s více než dvěma sty králíky při úzkém poměru pohlaví asi 1: 1,75. Celkový počet chovných králíků vzhledem k tomuto vývoji můžeme považovat za uspokojivý. Podle hodnocení velikosti efektivní populace (N_e) je populace sice stále ohrožená, nicméně tato hodnota mezi roky 2002 a 2008 vzrostla dvojnásobně.

Počty registrovaných mláďat ukazují trvalý významný vzestup, nejzřetelnější ze všech plemen (tabulka 2) a to je nejpozitivnější zjištění pro budoucnost. Výše (a způsob) poskytovaných dotací má na této skutečnosti zřejmě významný podíl.

Počet vystavených králíků na některých národních výstavách mladých králíků od roku 1972 ukazují omezené rozšíření až do roku 2000, v posledním období došlo k nárůstu počtů na žádoucí úroveň (tabulka 3).

Udržení stability a kvality početně malé populace čistokrevného plemene není vůbec jednoduché, přestože je zde možnost přísunu nepřibuzných chovných zvířat ze zahraničí, což je zřetelné v rodokmenech chovných králíků. Plemenu by rovněž významně prospěl organizačně, chovatelsky a šlechtitelsky samostatný klub chovatelů specialistů. Další šíření a zkvalitnění Českého červeného králíka je věcí dnes již dostatečného počtu chovatelů, kterým chceme popřát mnoho štěstí do dalšího chovu.

Na závěr tohoto seriálu o historii a současnosti národních plemenech králíků si dovoluji citovat prof. Ing. Františka Loudu, DrSc., významného českého zootechnika, z článku k historii chovatelské práce v českých zemích:

„Domácí kulturní plemena hospodářských zvířat jsou součástí národního a kulturního bohatství této země. Tímto příspěvkem skládáme hlubokou úctu našim předkům. Výsledky v chovatelské práci, kterých bylo v minulosti dosaženo, jsou pro dnešní chovatele stále inspirující a zavazující. Vypovídají o pracovitosti, odborné zdatnosti a kreativitě všech významných i bezejmenných chovatelů a šlechtitelů, kteří se v průběhu dějin podíleli na

uskutečňování pokroku českého chovatelství a tím celého zemědělství. Naše kulturní plemena hospodářských zvířat jsou produktem „domácí hroudy“, jsou přizpůsobená domácím podmínkám, jsou nositeli jedinečných a cenných genů.“

Součástí našeho chovatelství musí být i hrdost na naše národní plemena a soustavná péče o jejich zvelebení, jen tak nezapadne v zapomnění odkaz našich chovatelských předků.

Stav registrace Ččp v Centrální plemenné knize králíků ČSCH v letech 2000 až 2008

Plemeno / rok	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Český černopesíkatý	1	26	153	411	374	455	453	610	654

Přehled počtu vystavovaných králíků Čč na některých Národních výstavách mladých králíků v r. 1972 až 2009

Plemeno /rok	1972	1975	1979	1986	1989	1993	1997	2001	2007	2009
Český červený	1	20	21	12	6	3	4	49	111	53
Celkově vystaveno králíků	1736	3034	3949	4761	3897	3342	3965	4608	4543	3424

MVDr. Miloslav MARTINEC

Genetické zdroje králíků – porovnání vývoje počtu chovů, stavu chovných zvířat a registrace mlád'at

V národním programu podpory a ochrany genetických zdrojů je od roku 1997 zařazeno šest plemen (moravský modrý, český albín, český strakáč, český luštič, moravský bílý hnědooký, český černopesíkatý), od roku 2004 bylo zařazeno i plemeno český červený. Od roku 2000 je vedena samostatná plemenářská evidence těchto plemen v Centrální plemenné knize králíků, shromážděné údaje mohou poskytnout množství zajímavých informací.

Každé z těchto plemen je unikátní, jedinečnou populací, samostatně a nezávisle se na ostatních plemenech vyvíjející (jsou samozřejmě příklady, kdy pro zušlechtění v různém období byla použita jiná příbuzná nebo i zcela nepříbuzná plemena), s různorodými charakteristikami, vlastními problémy nebo přednostmi, které mohou být dány řadou faktorů zřetelných i zcela neznámých. Plemeno má charakteristické exteriérové i užitkové vlastnosti, vzniklé v průběhu generací šlechtitelským úsilím i zcela přirozeným přírodním výběrem a upevněné po často velký počet generací čistokrevné plemenitby v různorodých (ale často velice podobných) podmínkách našich českých a moravských chovů.

Jedním ze základních faktorů vzniku a rozvoje takto unikátních a omezeně rozšířených plemen jsou schopnosti chovatelů, počínajíc zakladateli-šlechtiteli až po současné chovatele. Každé plemeno mělo a má v určité době významné chovatele, kteří dokázali plemeno posunout dále k dokonalosti, u některých stejně tak můžeme v určitých obdobích sledovat spíše stagnaci chovu právě z důvodu nedostatku autorit.

Každé plemeno je charakteristické už svým rozšířením, které je dáno především zájmem chovatelů (a už ten může být značně variabilní z mnoha a mnoha důvodů). Změny ve vývoji počtu chovů v letech 2000 až 2008 jsou patrné z grafu 1.

Trvale se nejvíce chovatelů zabývá českým strakáčem, v posledních letech je v genetických zdrojích stabilní počet 36 až 38 chovů, výrazný pokles počtu chovů v letech 2000 až 2003 byl dán zrušením podpory barevných rázů českých strakáčů v programu genetických zdrojů.

Z grafu je zřejmý výrazný vzestup počtu chovů českých černopesíkatých (na 12 až 14 chovů) a zejména českých červených z absolutního minima na 30 chovů, jejich počet předstihl v genetických zdrojích počty chovů všech plemen, mimo ČS. K tomu napomohly i podmínky registrace, která jsou u Čč a Ččp odlišné proti dalším plemenům.

Mírný, postupný vzestup je patrný i u českých luštičů a moravských bílých hnědookých. Setrvalý stav je v posledních šesti letech viditelný u moravských modrých (25 - 27 chovů) a českých albínů (20 - 22), což je dáno i tím, že zpravidla nedochází k rozšiřování počtu chovů jako druhého plemene, jejich chovatelé jsou důsledněji specialisty na jedno plemeno.

Jednotlivá plemena a jejich chovy se liší i charakteristikami početnosti nebo chovatelských způsobů, opět je zde celá řada vlivů. Počty chovných zvířat v populacích jednotlivých plemen a celkové počty vrhů za poslední rok jsou v přehledu 1. Průměry stavů chovných zvířat na chovy, průměrné poměry pohlaví u plemen, průměrné počty vrhů na chovnou samici jsou v dalším přehledu (2.).

Nejpočetnější populace absolutně je českých strakáčů, v roce 2008 registrovalo mláďata 318 samic, naopak nejmenší základna u ČL (67) a u Ččp jen 46 (ovšem při stejném počtu chovů 13).

Nejvíce plemenných samic v chovu je v průměru u českých strakáčů (až 8,83), u ČA (5,87 - 7,62), a Mbh (5,0 - 7,33). Poměrně vysoký počet samic je i v chovech Mm (uvážíme-li náročnost chovu velkého plemene), zde jsou minimální výkyvy v počtech chovných samic (což svědčí o stabilitě chovů) během let 2003 až 2008 mezi 6,07 – 7,04, tedy méně než jedna samice v průměru. Naproti tomu největší meziroční výkyvy byly zaznamenány u Mbh – téměř 2,5 samice. Nejmenší průměrný počet králic je v chovech Ččp (3,17 - 4,25), což je zčásti dáno i tím, že několik chovatelů založilo chov Ččp jako dalšího plemene k původně chovanému (podobnou tendenci můžeme zaznamenat i u Čč).

Počet samců je v chovech všeobecně vysoký, nejvíce samců je využíváno v chovech českých luštičů (2,92 – 4,27) a českých strakáčů (3,4 – 4,02) ale i Mm 2,89 – 3,6 a čč 2,53 – 4,0, nejméně u Mbh 2,18 až 3,0. Tyto počty se odráží na velmi úzkém poměru pohlaví (samci : samice) v chovech v rozmezí 1 : 1,28 až 2,84 (dále jen počet samic na samce v chovu), který je velmi významný pro intenzitu šlechtitelské práce – rozšíření možností selekce, kombinace chovných párů a zachování genetické variability. Nejužší poměr je u ČL 1,28 až 1,63, velmi úzký je i u Ččp 1,58 – 2,0 a Čč 1,5 – 2,08. U Mm a ČA se poměr stabilně pohybuje kolem 1 : 2. Největší rozdíly v ročních průměrech poměru pohlaví byly zaznamenány u Mbh – 1,74 až 2,84, což je i nejšířší zaznamenaný poměr pohlaví ročníku. Nicméně i ten je úzký a tedy výhodný pro plemenářskou práci a různorodost (heterogenitu) v takto omezené malé populaci – běžně je doporučován poměr pohlaví v chovu králíků 1 : 6 – 10.

Jednotlivá plemena se logicky liší počtem vrhů v ročnících, ale i průměrným počtem vrhů registrovaných na chovnou králici (přehled 2). Všeobecně je registrován u samic malý počet vrhů – zpravidla pouze jeden v chovatelsky nejvýhodnějším období, pouze u menšiny samic je registrován i další vrh.

Překvapivě nejvíce vrhů je registrováno u Mm 1,33 až 1,45 a dále pak u ČA a ČS 1,21 – 1,34 resp. 1,31. Plemena Mbh, Ččp a Čč vykazují průměrně 1,1 až 1,2 vrhu ročně a nejméně vrhů je u ČL 1,06 až 1,16.

Nejdůležitějším ukazatelem vývoje plemen genetických zdrojů je počet registrovaných mláďat. Z názorného grafu č. 2 jsou zřejmé vývojové tendence v počtech registrovaných králíků jednotlivých plemen.

Zcela ojedinělý je výrazný a trvalý vzestup počtu registrovaných králíků českých červených a méně výrazně i u českých černopesíkatých. Setrvalý stav je pouze s menšími meziročními

výkyvy u českých albinů. Plemena moravský bílý hnědooký a český luštič se pohybuje trvale prakticky na totožných počtech pouze s minimálními výkyvy.

Spíše pokles počtu registrovaných mláďat zaznamenáváme u ČS a poměrně soustavný pokles (z 1228 na 917, tj. o téměř 30 % během let 2002 - 2008) u moravských modrých.

Za těmito změnami počtů je možno vidět i konkrétní ekonomické vlivy – zatímco u malých plemen je částka poskytované dotace na chovné zvíře dostatečným stimulem pro chovatele, u středních plemen (zejména ČA a ČS) už začíná být méně zajímavá a u velkého plemene Mm s podstatně vyššími nároky na chov efekt dotace přestává fungovat.

Z uvedeného rozboru stavu plemen podle údajů shromážděných v Centrální plemenné knize králíků je zřejmá rozdílnost populací, po řadu generací chovaných v čistokrevné plemenitbě. Tyto odlišnosti jsou samozřejmé ve znacích exteriéru, je možno vysledovat je ve stavu a charakteristikách chovů nebo v počtech zvířat, ale jsou zjistitelné i v plodnosti a dalších užitkových vlastnostech, což bude náplní příštích pokračování.

(Výsledky byly získány při řešení výzkumného záměru MSM 6046070901 na Katedře speciální zootechniky Fakulty agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů České zemědělské univerzity)

Graf 1 – vývoj počtu chovů národních plemen v CPKK

Graf 2 – porovnání počtu registrovaných králíků v CPKK 2003 až 2008

Přehled 1: Stav zvířat v chovech plemen genetických zdrojů králíků – rok 2008

Ukazatel	Plemeno						
	Mm	ČS	ČL	ČA	Mbh	Čč	Ččp
Počet 1.0	86	145	52	61	43	76	27
Počet 0.1	164	318	67	138	75	158	46
Počet vrhů	222	393	71	176	107	183	51

Přehled 2: Průměrné počty chovných králíků, poměr pohlaví a počet vrhů na samici v chovech genetických zdrojů (rozpětí minimálního a maximálního ročního průměru v období chovatelských ročníků 2003 až 2008)

Ukazatel	Plemeno						
	Mm	ČS	ČL	ČA	Mbh	Čč	Ččp
Počet 1.0	2,89-3,6	3,4-4,02	2,92-4,27	2,79-3,62	2,18-3,0	2,53-4,0	1,65-2,5
Počet 0.1	6,07-7,04	7,16-8,83	4,77-6,0	5,87-7,62	5,0-7,33	4,82-6,31	3,17-4,25
Poměr pohlaví (na 1.0 samic)	1,83-2,15	2,1-2,26	1,28-1,63	1,97-2,26	1,74-2,84	1,58-2,08	1,58-2,0
Počet vrhů na 0.1	1,33-1,45	1,21-1,31	1,06-1,16	1,21-1,34	1,1-1,2	1,11-1,2	1,1-1,21

